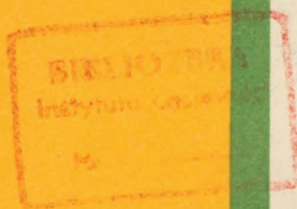

1 9 6 8
Nr 5 (80)

INSTYTUT ŁĄCZNOŚCI
WARSZAWA — MIEDZESZYN

PRZEGLĄD ZAGADNIEŃ ŁĄCZNOŚCI

MINISTERSTWO ŁĄCZNOŚCI

PRZEGLĄD
ZAGADNIENI
ŁĄCZNOŚCI

ROK 8

WARSZAWA 1968

NR 5(80)

INSTYTUT ŁĄCZNOŚCI

Branżowy Ośrodek

Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej

Redakcja Problemów Łączności i Zagadnień Łączności

Redaktor Naczelny - prof. Zenon Szpigler

Redaktorzy działów:

mgr inż. Władysław Cetner, mgr inż. Adam Moniuszko,
mgr inż. Józef Mozejko, dr Stanisław Włoszczowski

Adres Redakcji:

Instytut Łączności

Branżowy Ośrodek

Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej

Warszawa-Miedzeszyn, ul. Szachowa 1

NA PRAWACH RĘKOPISU - DO UŻYTKU SŁUŻBOWEGO

Redaktor: J. Borkowska Montaż tekstu: B. Drabik

Dział Wydawniczy Instytutu Łączności
Format B5. Nakład 710. Druk ukończono
w marcu 1969 r.

PRZEGLĄD
ZAGADNIEN ŁĄCZNOŚCI

Ekonomiczne problemy eksploatacji
przedsiębiorstw łączności

SPIS TREŚCI

Str.

BOLESŁAW STRUPIECHOWSKI

KOSZTY EKSPLOATACJI KOMPLEKSOWYCH
OBIEKTÓW TELEKOMUNIKACJI

1. Wprowadzenie	1
2. Ogólna charakterystyka kosztów własnych łączności	2
3. Uwagi na temat systemu ewidencji kosztów własnych łączności	10
4. Praktyczne metody obliczania kosztów eksploatacji kompleksowych obiektów telekomunikacji	15
5. Uwagi końcowe	34

MICHAŁ JAKUBOWICZ

NIEKTÓRE ASPEKTY REFORMY GOSPODARCZEJ
W DZIEDZINIE ŁĄCZNOŚCI ZSRR

1. Wstęp	38
2. Nowy system planowania i bodźców ekonomicznych w przemyśle ZSRR	40
3. Reforma gospodarcza w dziedzinie łączności ZSRR	45
4. Planowanie rozwoju łączności	47
5. Oprocentowanie środków trwałych i środków obrotowych	58
6. Zysk i rentowność przedsiębiorstw łączności	63
7. Fundusze bodźców materialnego zainteresowania przedsiębiorstw łączności	70
8. Nowy system gospodarowania w produkcyjno-technicznych zarządach łączności (PTZŁ)	75
9. Pierwsze doświadczenia i eksperymenty	82
10. Zakończenie	87

Bolesław Strupiechowski

621.39 003 012
654

KOSZTY EKSPLOATACJI KOMPLEKSOWYCH OBIEKTÓW TELEKOMUNIKACJI

1. WPROWADZENIE

Istotnym elementem kompleksowego rachunku ekonomicznego sporządzanego dla różnych celów i w różnych dziedzinach działalności gospodarczej jest globalna i jednostkowa wielkość rocznych kosztów eksploatacji.

W gospodarce łączności istniejący system ewidencji kosztów własnych umożliwia obserwację aktualnego poziomu kosztów tylko w zasadniczych przedziałach funkcjonalno-organizacyjnych Przedsiębiorstwa Państwowego "Polska Poczta, Telefon i Telegraf" (koszty służby ruchu, koszty utrzymania podstawowych urządzeń technicznych, koszty administracji). Dodatkowo, w drodze pozaksięgowej, ustalane są ponadto jednostkowe koszty podstawowych usług łączności. Wszystkie te informacje pozwalają określić w najlepszym przypadku poziom kosztów występujący na obszarze podstawowych jednostek administracyjnych PPTiT (okręgów poczty i telekomunikacji).

W praktyce gospodarczej występuje jednak stosunkowo często potrzeba określenia efektywności ekonomicznej konkretnego obiektu eksploatacyjnego łączności (np. telefonicznej centrali automatycznej, centrali międzymiastowej, określonego traktu linii teletransmisyjnej itp.). Potrze-

by takie występują zwłaszcza przy programowaniu i projektowaniu rozwoju poszczególnych słuźb (branż) i środków łączności. Ponieważ w takich przypadkach efektywność ekonomiczna przewidywanych przedsięwzięć jest zawsze uzależniona z jednej strony od wysokości zaangażowanych środków inwestycyjnych, a z drugiej - od zakładanego poziomu produkcji usług i jej kosztów, zagadnienie prawidłowego określenia kosztów eksploatacji jest w rachunku tym nadzwyczaj ważne z punktu widzenia poprawności i dokładności jego wyniku. Wagi tej części rachunku bynajmniej nie pomniejsza fakt, że w ogólnej metodyce rachunku efektywności dopuszczalne są pewne uproszczenia odnośnie metod określenia poziomu kosztów eksploatacji.

Opracowanie niniejsze poświęcone jest omówieniu zarówno ogólnej struktury i charakteru kosztów własnych łączności w oparciu o aktualnie stosowany system ich ewidencji, jak też i praktycznych metod indywidualnego rachunku kosztów dla pojedynczo rozpatrywanych obiektów łączności. Ponieważ metody takiego rachunku wykształcają się dopiero w praktyce, sposoby podane w opracowaniu należy traktować jako pierwszą próbę ujęcia i usystematyzowania zagadnienia.

2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA KOSZTÓW WŁASNYCH ŁĄCZNOŚCI

2.1. Struktura rodzajowa kosztów

Strukturę kosztów własnych łączności z punktu widzenia zasadniczego podziału na elementy pracy żywej i u-

przedmiotowionej ilustruje tabl. 1, przedstawiająca kształtowanie się globalnych kosztów p.p. "Polska Poczta, Telegraf i Telefon" w ostatnich latach:

T a b l i c a 1

Struktura rodzajowa kosztów PPTiT

Lp.	Rodzaj kosztów	w %		
		1965 r.	1966 r.	1967 r.
1	Robocizna (płace i świadczenia)	53,9	52,9	53,0
2	Materiały (zużycie)	9,8	10,1	10,1
3	Amortyzacja	16,8	16,7	17,0
4	Pozostałe koszty	19,5	20,3	19,9
	o g ó l e m	100,0	100,0	100,0

Źródła: Rocznik Statystyczny Łączności za lata 1965 i 1966. Analiza działalności resortu łączności za 1967 r.

Jakkolwiek udział pracy żywej w ogólnej sumie kosztów PPTiT zwolna lecz stale się zmniejsza, to jednak stanowi ona nadal przeważający element składowy kosztów łączności rozpatrywanych jako całość. Decydują o tym koszty służby pocztowej, gdzie robocizna wynosi ok.70%.

Na tym ogólnym tle kosztów PPTiT wyróżnia się szczególnie struktura kosztów telekomunikacji, a zwłaszcza telefonii miejscowej i międzymiastowej, gdzie udział kosztów amortyzacji urządzeń dorównuje nieomal udziałowi kosztów robocizny. Ilustruje to tabl. 2, przedstawiająca strukturę bezpośrednich kosztów telekomunikacji wg

danych za 1967 rok (z uwzględnieniem robocizny obsługi technicznej oraz tzw. służby ruchu):

T a b l i c a 2

Struktura rodzajowa bezpośrednich kosztów telekomunikacji

Lp.	Rodzaj kosztów	w %		
		Telefonia miejscowa	Telefonia między-miastowa	Telegrafia
1	Robocizna	41,0	46,0	52,0
2	Materiały	11,0	5,0	4,0
3	Amortyzacja	40,0	41,0	11,0
4	Pozostałe koszty	8,0	8,0	33,0
	O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0

Źródło: Obliczenia szacunkowe dokonane w oparciu o dane z ewidencji kosztów PPTiT za 1967 r.

Należy równocześnie podkreślić, że obserwacja w ostatnich kilku latach wskazuje na tendencję dalszego wzrostu udziału kosztów amortyzacji przy spadku udziału kosztów robocizny.

Jest to zjawisko wynikające przede wszystkim ze stale zwiększającego się potencjału środków technicznych telekomunikacji. Z drugiej strony postęp techniczny i ekonomiczny w sposobie eksploatacji środków łączności (postępujący proces automatyzacji) powodować będzie niewątpliwie dalszy spadek udziału pracy żywej w ogólnej strukturze bezpośrednich kosztów telekomunikacji. Z ten-

dencji tych należy zdawać sobie sprawę szczególnie w szacunkach poziomu kosztów dla przyszłych okresów eksploatacji.

2.2. Struktura usługowo-funkcjonalna kosztów

Stosowany w PPTiT sposób kalkulacji kosztów własnych grupuje je po ostatecznym rozliczeniu wg zasadniczych branż (służb) działalności usługowej.

Ogólna struktura kosztów w tym przekroju (wg danych za 1967 r.) przedstawia się następująco:

Poczta	- 41,1%
Telefonia miejscowa	- 22,8%
Telefonia międzymiastowa	- 25,5%
Telegrafia	- 5,5%
Radiofonia przewodowa	- 5,1%

Ogółem 100,0%

W ramach stosowanego systemu ewidencji występuje również podział kosztów wg przyjętych kryteriów funkcjonalnych. Strukturę kosztów PPTiT z uwzględnieniem tego podziału ilustruje tabl. 3 na str. 6.

W przedstawionej strukturze pozycje 1-3 mają charakter kosztów bezpośrednich, a poz. 5 reprezentuje pośrednie koszty administracji, rozdzielane na zasadnicze pionny usługowe wg umownych kluczy rozliczeniowych. Udział tych kosztów w stosunku do sumy kosztów bezpośrednich (poz. 1-3) wynosi ok. 10%.

Poz. 4 (utrzymanie i remonty pomieszczeń oraz inwen-

T a b l i c a 3

Struktura kosztów PPTiT w układzie usługowo-funkcjonalnym

w %%

Lp.	Przedział funkcjonalny	PPTiT	Poczta	Telef. miejsc.	Telef. Mm	Telegrafia	Radiof. przewo- dowa
1	Koszty służby ruchu	45,0	75,0	11,6	28,0	60,8	10,0
2	Utrzymanie i remonty (średnie) urzędzeń technicznych	34,0	3,0	63,0	55,0	20,0	66,0
3	Budowy i instalacje na rachunek klientów	3,0	-	11,0	0,5	0,8	8,0
4	Utrzymanie i remonty pomieszczeń oraz inwentarza biurowego	9,5	13,8	6,0	7,7	9,5	6,2
5	Koszty administracyjne i ogólne	8,5	8,2	8,4	8,8	8,9	9,3
	o g ó l n e :	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Analiza działalności resortu łączności za 1967 r.

tarza biurowego), jakkolwiek ma w istocie rzeczy charakter kosztów bezpośrednich, traktowana jest w obowiązującym w PPTiT systemie ewidencji również jako koszty pośrednie z uwagi na trudność bezpośredniego zaliczania kosztów wspólnych pomieszczeń.

Na podstawie dokonanego przeglądu struktury kosztów PPTiT wg systematyki stosowanej w ewidencji księgowej można sformułować następujące wnioski, charakteryzujące ogólne koszty łączności:

1. Z punktu widzenia podziału rodzajowego, zasadniczym elementem kosztów łączności rozpatrywanych jako całość (ze służbą pocztową) jest robocizna.

2. W kosztach telekomunikacji drugim istotnym - obok robocizny - elementem składowym jest koszt amortyzacji urządzeń, który wykazuje tendencję rosnącą.

3. Pod względem funkcjonalnym, w ogólnej sumie kosztów zasadniczych służb telekomunikacji (telefonii miejscowa i międzymiastowa) dominuje koszt utrzymania urządzeń technicznych (konserwacja i remonty średnie), a w telefonii międzymiastowej i telegrafii stosunkowo wysoki jest jeszcze koszt służby ruchu (telefonistki, telegrafistki oraz tzw. rachuba).

4. Z punktu widzenia głównych tendencji rozwojowych, w kosztach telekomunikacji maleć będzie w przyszłości udział kosztów robocizny na rzecz wzrastających kosztów amortyzacji.

5. Rozpatrując, względnie obliczając dla celów rachun-

ku ekonomicznego koszty eksploatacji dla określonych obiektów telekomunikacyjnych, nie należy zapominać o tzw. kosztach pośrednich, reprezentujących koszty administracji i zarządzania działalnością usługową łączności

2.3. Globalne i zakładowe (w obiektach) koszty eksploatacyjne telekomunikacji

Istnieje zasadnicza różnica między globalnym a zakładowym poziomem kosztów eksploatacji usług czy urządzeń telekomunikacyjnych.

Różnica ta wynika nie tylko z innego sposobu określania i wyrażania kosztów w ujęciu globalnym, które z konieczności są zazwyczaj odnoszone do zasadniczych grup urządzeń bądź zasadniczych pionów usługowych, ale i z różnego stanu organizacyjnego i technologicznego, istniejącego w odrębnie rozpatrywanych obiektach (zakładach) łączności.

Weźmy jako przykład obliczane w skali całej PPTiT jednostkowe koszty bezpośrednie podstawowych urządzeń telefonii miejscowej i międzymiastowej.

Aktualny ich poziom wg danych za 1967 r. przedstawia tabl. 4 na str. 9.

Koszty jednostkowe w podanym ujęciu nie mogą być wykorzystane w sposób bezpośredni dla celów rachunku ekonomicznego dla konkretnego obiektu usługowego telekomunikacji, ponieważ:

a) reprezentują tylko bezpośrednie koszty obsługi technicznej urządzeń technicznych (konserwacji i remon-

Koszty jednostkowe obsługi technicznej urzędów telefonii miejscowej i międzymiastowej w skali całej PPTiP

Lp.	Wyszczególnienie	Jednostka odniesienia	Średni koszt w skali PPTiP w zł
<u>A. Urządzenia telefonii miejscowej</u>			
1	Urządzenia stacyjne	1 N	283,19
2	Sieć kablowa	kmpara	100,39
3	Sieć napowietrzna	"	1383,40
4	Inne	brak jednostki odniesienia	
<u>B. Urządzenia telefonii między-miastowej</u>			
1	Urządzenia stacyjne	stanowisko	19038,95
2	Mm sieć kablowa	kmpara	137,54
3	Mm sieć napowietrzna	"	839,88
4	Stacje wzmacniakowe	kmlące	72,73

tów bieżących i średnich) - bez kosztów służby ruchu oraz narzutu kosztów pośrednich;

b) wykazują duże rozpiętości (sięgające 20 i więcej%) między poziomem średniokrajowym a poziomem występującym w określonych obszarach (okręgach) telekomunikacyjnych;

c) mają niejednorodny pod względem organizacyjnym i technologicznym sposób odniesienia (w takim np. przedziale, jak urządzenia stacyjne telefonii miejscowej zgrupowano koszty dotyczące zarówno dużych miejskich central automatycznych, jak i małych central wiejskich z obsługą ręczną; podobne pomieszenie występuje zresztą i w innych przedziałach).

Z wymienionych wyżej przyczyn konieczne jest operowanie w konkretnie rozpatrywanych obiektach telekomunikacji kosztem zakładowym uzyskiwanym bądź w drodze indywidualnego rachunku, bądź na podstawie średniówek uwzględniających w swej treści różny stan organizacyjny i techniczny obiektów.

Odpowiednio zmodyfikowany i dostosowany do potrzeb rachunku ekonomicznego system księgowej ewidencji kosztów może w dużym stopniu ułatwić indywidualny rachunek kosztów eksploatacji w obiektach.

3. UWAGI NA TEMAT SYSTEMU EWIDENCJI KOSZTÓW WŁASNYCH ŁĄCZNOŚCI

3.1. Stan aktualny w PPTiT

Obowiązujący aktualnie w PPTiT system ewidencji kosztów własnych grupuje koszty wg rodzajowych ich składni-

ków (robocizna, materiały, amortyzacja itd.) na kosztach tzw. układu funkcjonalnego w następujących zasadniczych przedziałach:

- 1) koszty służby ruchu;
- 2) koszty utrzymania urządzeń technicznych:
 - a) poczty,
 - b) telefonii miejscowej,
 - c) telefonii międzymiastowej,
 - d) telegrafii,
 - e) radiofonii przewodowej.

Są to zasadnicze miejsca grupowania tzw. kosztów bezpośrednich.

Na odrębnych kosztach ewidencjonowane są tzw. koszty pośrednie (utrzymanie i remonty pomieszczeń oraz inwentarza ruchomego, koszty administracyjne i ogólne), rozliczane okresowo na podane wyżej podstawowe miejsca kosztów bezpośrednich.

W ostatecznym wyniku, w drodze kalkulacji dokonywanej pozaksięgowo, ustalane są jednostkowe koszty podstawowych usług łączności (1 zł wpływów za usługi pocztowe, 1 abonamento-miesiąca telefonii miejscowej, 1 rozmowy międzymiastowej, 1 telegramu).

Z punktu widzenia praktycznej użyteczności systemu tego nie można jednak uznać za zadowalający jako źródła informacji o aktualnym poziomie kosztów własnych w zasadniczych służbach i grupach urządzeń łączności.

Głównymi wadami tego systemu są:

1. Brak konsekwencji w podziale całości kosztów na zasadnicze piony działalności usługowej PPTiT. O ile koszty obsługi technicznej zostały w zasadzie podzielone na te piony, o tyle koszty służby ruchu reprezentujące prawie połowę ogólnej sumy kosztów podstawowych w PPTiT (patrz tabl. 3) rejestrowane są w jednym wspólnym przedziale (konto 5000). Przedział ten obejmuje w szczególności:

a) koszty służby nadawczo-oddawczej i rachunkowo-kasowej w placówkach pt;

b) koszty pocztowej służby przewozowej, ekspedycyjnej i rozdzielczej oraz służby doręczeń;

c) koszty służby ruchu telefonii i telegrafii zarówno od strony obsługi central i aparatów, jak i obsługi okienek i tzw. rachub;

d) koszty obsługi radiowęzłów;

e) koszty służby kierowniczo-kontrolnej.

2. Grupowanie na jednych kontach, jeśli chodzi o obsługę techniczną, kosztów obiektów o różnej wielkości i o różnym charakterze organizacyjno-technicznym.

Główną przyczyną przyjęcia w PPTiT takiego systemu ewidencji kosztów jest przeważająca w ogólnej strukturze sieci liczba placówek o typie mieszanym, świadczących różnorodne usługi łączności. Dzielenie kosztów eksploatacji w tego rodzaju placówkach na podstawowe piony usługowe napotykało i nadal napotyka w praktyce duże trud-

ności manipulacyjno-rozliczeniowe i z tych względów wprowadzono do ewidencji kosztów pewne uproszczenia.

Wydaje się jednak, że nie komplikując rozliczeń księgowych można by zmodyfikować istniejący system ewidencji kosztów w PPTiT m.in. również w kierunku większej jego adekwatności dla celów rachunku ekonomicznego efektywności inwestycji.

3.2. Postulowane kierunki zmodyfikowania systemu ewidencji kosztów w PPTiT

Prawidłowy system planowania i ewidencji kosztów własnych powinien m.in. zabezpieczać możliwość uzyskiwania informacji o zasadniczych elementach kosztów rodzajowych (osobowych i materiałowych) w przekroju podstawowych działów produkcji lub usług.

Informacje te powinny ponadto dotyczyć w miarę możliwości jednorodnych w swoim charakterze grup obiektów.

Nie ulega wątpliwości, że spośród wielotysięcznej sieci zakładów i obiektów łączności można wyodrębnić grupy charakteryzujące się podobnym potencjałem usługowo-technicznym. Są to np. miejskie automatyczne centrale i sieci telefoniczne, telefoniczne centrale i sieci między-miastowe, centrale telegraficzne, duże jednostki służby pocztowej. Każdy z tych zasadniczych obiektów łączności jest kompleksem usługowo-technicznym, świadczącym określone i jednorodne usługi. Z racji swego znaczenia obiekty te są równocześnie głównym przedmiotem planowego rozwoju w danej branży (służbie) łączności.

Te zatem obiekty powinny być przede wszystkim wyodrębnione i odpowiednio obserwowane w systemie sprawozdawczości i księgowości, a w tym również i ewidencji kosztów eksploatacji. W tym celu należałoby:

a) zgrupować na odrębnym koncie ewidencję pełnych bezpośrednich kosztów eksploatacji (obsługi technicznej i służby ruchu) dla podstawowych obiektów telefonii miejscowej (miejskie centrale i sieci telefoniczne) z ewentualnym podziałem na urządzenia stacyjne, sieciowe i abonenckie;

b) podobnie potraktować centrale i sieci telefonii międzymiastowej (z podziałem na urządzenia komutacyjne, trakty liniowe i urządzenia w węzłach telekomunikacyjnych) oraz podstawowe obiekty łączności telegraficznej i pocztowej;

c) koszty wszystkich małych placówek pt. świadczących różnorodne usługi łączności zgrupować w jednym miejscu i rozliczać wg umownych zasad.

Jak wynika z literatury, podobny system ewidencji kosztów stosowany jest w innych zarządach łączności, m.in. przez zarząd łączności w ZSRR.

Spełnienie powyższych postulatów nie zwiększy - jak się wydaje - ogólnej liczby przedziałów stosowanych dotychczas w ewidencji księgowej kosztów, a znakomicie ułatwi analizę i obserwację kosztów eksploatacji dla celów programowania i projektowania rozwoju podstawowych obiektów łączności.

Przedstawione w ogólnym zarysie propozycje zmian wymagają zapewne bardziej szczegółowego opracowania i mogą być w niektórych aspektach dyskusyjne, niemniej zasługują - naszym zdaniem - na bliższe rozważenie.

4. PRAKTYCZNE METODY OBLICZANIA KOSZTÓW EKSPLOATACJI KOMPLEKSOWYCH OBIEKTÓW TELEKOMUNIKACJI

4.1. Ogólne zasady obliczania kosztów eksploatacji jako elementu rachunku ekonomicznego

Obliczając koszty eksploatacji dla celów porównawczego rachunku ekonomicznego, należy zdawać sobie sprawę z roli i znaczenia tego elementu rachunku.

Rolę tę można najlepiej zilustrować na przykładzie obowiązującej metodyki badania ekonomicznego efektywności inwestycji.

Istota tej metody (zwanej wariantową) polega na tym, że przeznaczenie dodatkowych nakładów inwestycyjnych na rozwój i postęp techniczno-ekonomiczny powinno być pokryte oszczędnością uzyskaną w rocznych kosztach eksploatacji w okresie nie dłuższym niż przyjęty w skali całej gospodarki narodowej tzw. graniczny czas zwrotu.

Jeśli zatem mamy porównać np. dwa warianty inwestycyjne, z których jeden jest wprawdzie droższy od strony nakładów inwestycyjnych (lepsza technika), ale równocześnie jest znacznie tańszy w eksploatacji (niższe np. koszty eksploatacji na skutek wprowadzenia automatyzacji), a drugi charakteryzuje się odwrotnymi proporcjami, to wtedy:

$$I_1 > I_2, \quad \text{ale} \quad K_1 < K_2$$

i w rezultacie obliczoną za pomocą tej metody tzw. wskaźniki efektywności wykażą nam (przy występowaniu zasadniczych różnic w poziomie nakładów i kosztów), który z rozpatrywanych wariantów jest ekonomicznie optymalny.

A zatem w rachunku efektywności inwestycji koszty eksploatacji odgrywają w istocie rzeczy podwójną rolę, wyrażając z jednej strony nakłady pracy społecznej w odniesieniu do jednostki efektu użytkowego określonej inwestycji, a z drugiej - efekt oszczędnościowy, wynikający z przyjętego rozwiązania inwestycyjnego.

Tak więc od prawidłowości obliczenia kosztów eksploatacji zależy w zasadzie wynik rachunku ekonomicznego.

Pragnąc zatem zapewnić prawidłowość i porównywalność rachunku ekonomicznego w obrębie danej gałęzi, należy przestrzegać m.in. jednolitych i zgodnych z metodyką badania ekonomicznej efektywności inwestycji oraz zasad obliczania kosztów eksploatacji.

Zasady te w skrócie przedstawiają się następująco:

1. W rachunku kosztów eksploatacji dokonywanym dla celów np. rachunku efektywności inwestycji układ objęty rachunkiem nie musi się pokrywać (i zazwyczaj nie pokrywa się) z układem organizacyjnym rozrachunku gospodarczego. Zazwyczaj jest to obiekt będący częścią większego organizmu gospodarczego (np. w warunkach łączności - miejska automatyczna centrala telefoniczna w obrębie dzielnicowego urzędu telefonicznego objętego ograniczonym roz-

rachunkiem gospodarczym). Odpowiednio do roli obiektu w danym większym układzie, należy zatem indywidualnie obliczać koszty dla konkretnego obiektu, posługując się dodatkowo tylko danymi z księgowości jednostki objętej rozrachunkiem.

2. Należy zwracać uwagę na inny sposób ujmowania kosztów eksploatacji dla celów rachunku ekonomicznego efektywności inwestycji od sposobu stosowanego w rozrachunku gospodarczym. W rachunku tym mianowicie:

- nie uwzględniamy w kosztach eksploatacji amortyzacji środków trwałych¹⁾, natomiast przyjmujemy rzeczywistą roczną wielkość nakładów na remonty kapitalne,
- koszty surowców i materiałów pochodzących z importu przyjmujemy wg cen dewizowych, pomnożonych przez odpowiednie przeliczniki.

3. Układ, dla którego kalkulujemy koszty eksploatacji powinien być jak najbardziej kompleksowy i zgodny z układem i zakresem przyjętym dla nakładów inwestycyjnych oraz efektu użytkowego (zdolności lub wielkości produkcyjnej).

4. Kalkulacja kosztów eksploatacji dla celów rachunku ekonomicznego efektywności inwestycji musi być często z konieczności oparta na mniejszym lub większym szacun-

¹⁾ Amortyzacja w rzeczywistości nie jest bowiem nakładem bieżącym, lecz rozliczeniem poniesionych w przeszłości jednorazowych nakładów inwestycyjnych.

ku, ale równocześnie powinna bezpośrednio wynikać z przyjmowanych rozwiązań technicznych, przy czym należy mieć na uwadze nie tylko poziom organizacyjny i techniczny istniejący w chwili dokonywania rachunku, ale i stan spodziewany w przyszłości.

5. Przy ustaleniu kosztów eksploatacji należy wykorzystywać stan i doświadczenia zdobyte w czasie realizowania podobnych obiektów w kraju i za granicą.

6. Należy rozróżniać różny poziom kosztów występujący w obiektach nowo budowanych i rozbudowywanych.

Jeśli chodzi o technikę obliczeń kalkulacyjnych, warto pamiętać, że przy wykorzystywaniu materiałów z księgowej ewidencji kosztów dogodniejszy jest rodzajowy układ kosztów pozwalający na eliminację amortyzacji oraz podział ogólnej sumy kosztów na elementy osobowe (koszty przerobu) i materiałowe. Wg tego układu należy zatem analizować i kalkulować koszty w każdym przedziale kalkulacyjnym.

4.2. Koszty kompleksowych obiektów telefonii miejscowej

Zasadniczymi miejscami powstawania kosztów eksploatacji w kompleksowych obiektach telefonii miejscowej są:

- a) urządzenia stacyjne danej centrali (komutacyjne i zasilające),
- b) urządzenia stacji abonenckich,

- c) sieć miejscowa,
- d) pomieszczenia.

W każdym z tych zasadniczych miejsc występują koszty rodzajowe (robocizna, zużycie materiałów, amortyzacja urządzeń, różne koszty), związane bezpośrednio z utrzymaniem w zdolności eksploatacyjnej urządzeń i pomieszczeń (konserwacja i remonty), a jeżeli chodzi o urządzenia stacyjne - również koszty związane z ewidencją i inkasem należności za usługi (rachuba).

Wymienione wyżej koszty można ogólnie określić jako grupę kosztów bezpośrednich danego obiektu (łącznie z kosztami pomieszczeń, które w budynkach dużych central miejskich mają charakter wybitnie bezpośredni - niezależnie od stosowanego sposobu ewidencji księgowej).

Poza kosztami bezpośrednio związanymi z eksploatacją, w każdym obiekcie rozpatrywanym pojedynczo w ramach układu objętego rozrachunkiem gospodarczym występuje część kosztów pośrednich, związanych z istniejącym w danym układzie systemem administracji i zarządzania.

W warunkach organizacyjnych łączności są to koszty terenowych jednostek administracyjnych telekomunikacji (dzielnicowych względnie rejonowych urzędów telekomunikacyjnych) oraz koszty zasadniczych jednostek zarządzania w PPTiT (dyrekcji okręgowych poczty i telekomunikacji).

Koszty te powinny być dodane do sumy kosztów bezpośrednich danego obiektu w proporcji wynikającej z aktualnego stosunku kosztów pośrednich do bezpośrednich w

ramach rozrachunku gospodarczego (aktualnie - wg ostatnich badań BSiPE - w telefonii miejscowej udział kosztów pośrednich wynosi ok. 12% w stosunku do sumy kosztów bezpośrednich względnie 20% od sumy robocizny bezpośredniej).

W wyrażeniu matematycznym całkowite koszty eksploatacji kompleksowego obiektu telefonii miejscowej przybiorą zatem postać:

$$K = (K_a + K_b + K_c + K_d) + K_e,$$

gdzie:

K - suma kosztów eksploatacji obiektu,

K_a, K_b, K_c, K_d - elementy składowe kosztów bezpośrednich

K_e - koszty pośrednie.

Praktyczny schemat indywidualnej kalkulacji kosztów eksploatacji dla takiego obiektu przedstawia tabl.5 na str.21.

Przedstawiony sposób kalkulacji uwzględnia ogólne zasady ujmowania kosztów eksploatacji w rachunku ekonomicznym efektywności inwestycji, tj. eliminuje amortyzację, a na jej miejsce uwzględnia roczny koszt remontów kapitalnych. W związku z tym skład strukturalny kosztów eksploatacji konkretnego obiektu telefonii miejscowej zmienia się dość zasadniczo w porównaniu ze strukturą kosztów występującą w rozrachunku gospodarczym.

Tak np. o ile w dotychczasowym ujęciu dla potrzeb rozrachunku gospodarczego udział robocizny w telefonii miejscowej w skali całego kraju wynosił 41% ogólnej su-

T a b l i c a 5

Schemat kalkulacji kosztów eksploatacji kompleksowego obiektu telefonii miejscowej

Miejsce powstawania kosztów	Rodzaj służby lub robot	Rodzajowe elementy kosztów własnych			Razem	Liczba jedn. świadczenia	Koszt jednostkowy
		robocizna	materialy	inne			
1. Urządzenia stacyjne	1. Służba techniczna		NN	
	2. Służba ruchu
2. Urządzenia abonenckie	1. Konserwacja i naprawy		abon.	
	2. Instalacje i przenies.
3. Sieć miejscowa	1. Konserwacja i remonty bieżące		kap	
	2. Remonty kapitalne
4. Pomieszczenia	1. Konserwacja		2	
	2. Remonty kapitalne
R a z e m koszty bezpośrednie		X	X
Narzut kosztów pośrednich: a/ koszty wydziałowe /administr./					X	X
					b/ koszty ogólnozakładowe /DOPIT/		
O g ó ł n e koszty kompleksowego obiektu telefonii miejscowej:					NN

my kosztów bezpośrednich (por. tabl. 2), to w ujęciu dla potrzeb rachunku efektywności inwestycji w skali konkretnego obiektu waha się w granicach 55-63% (w zależności od rodzaju i wielkości obiektu - jak to wynika z przeprowadzonych w BSiPŁ obliczeń) i nabiera wagi przeważającego elementu kosztów.

Wysokość kosztów robocizny zależy oczywiście od wielkości danego obiektu oraz od organizacyjnego i technicznego stanu istniejącego tam aktualnie bądź też zakładanego w konkretnym programie lub projekcie.

Z organizacyjnego punktu widzenia, zasadniczym środkiem oddziaływania na poziom kosztów robocizny w kierunku stałego ich obniżania jest techniczne normowanie pracy w oparciu o ustalone prawidłowe normatywy zatrudnienia dla podstawowych obiektów telefonii miejscowej. Niestety, w aktualnej sytuacji proces ten jest dopiero w początkach i dlatego w kalkulacjach sporządzanych indywidualnie należy szczególnie dokładnie określać wielkość zatrudniania i - w konsekwencji - koszt robocizny w powiązaniu z liczbą i rodzajem urządzeń technicznych istniejących bądź projektowanych.

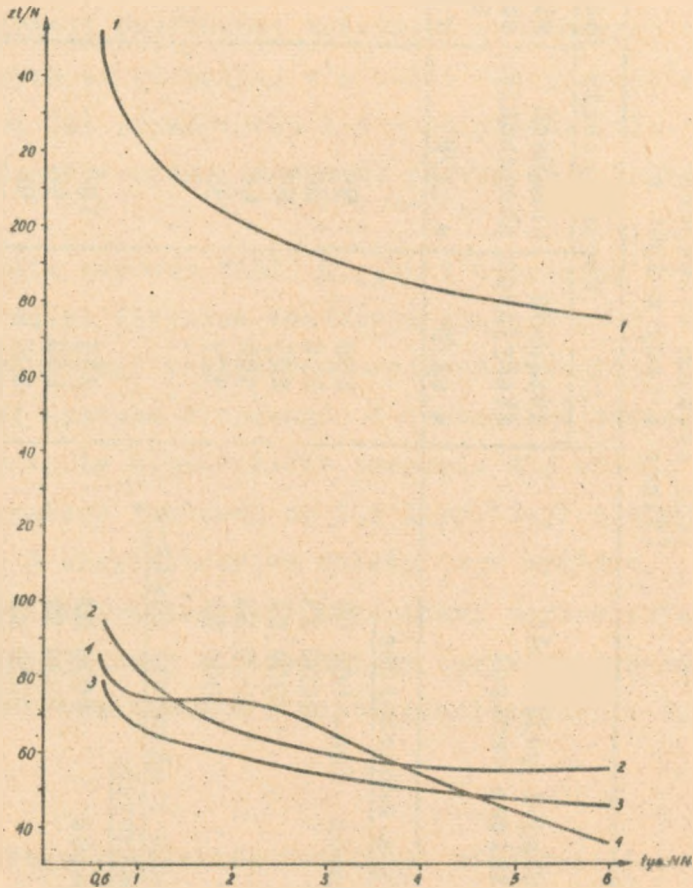
Poza robocizną, zmiany w strukturze kosztów obliczanych metodą kalkulacji indywidualnej dla konkretnych obiektów telefonii miejscowej występują również w kosztach materiałowych. Przeciętny udział tych kosztów w ogólnej sumie kosztów bezpośrednich (bez amortyzacji) wynosi ok. 20%, podczas gdy w strukturze ujętej globalnie w skali całego kraju - podanej w tabl. 2 - wynosił 11%.

Ogólną zależność poziomu kosztów eksploatacji od wiel-

Jednostkowe koszty eksploatacji kompleksowych obiektów telefonii miejscowej
(CA) systemu Strowera
(Plac i ceny z 1966 r.)

Rodzaj i pojemność liniowa central	Roczne koszty jednostkowe			
	urządzeń stacyjnych w zł/N	urządzeń abonenckich w zł/N	sieci miej- scowej ka- blowej w zł/kmp	pomiesz- czeń w zł/m ²
A. Centrale odosobnione				
1. Pojemność 600- 800 NN	250	95	80	230
2. " 1000 NN	220	80	65	240
3. " 2000 NN	205	65	60	240
4. " 3000 NN	190	60	55	250
5. " 6000 NN	175	55	45	250
B. Centrale w układach wielo- centralowych				
1. Pojemność 1000 NN	235	100	65	230
2. " 2000 NN	220	95	60	230
3. " 3000 NN	205	90	55	230
4. " 4000 NN	195	85	52	240
5. " 6000 NN	185	80	48	240
6. " 8000 NN	175	75	46	250
7. " 10000 NN	170	70	45	250

kości podstawowych obiektów telefonii miejscowej (w aktualnym stanie organizacyjnym i technicznym) ilustruje tabl. 6 na str. 23, sporządzona na podstawie bezpośrednich badań przeprowadzonych przez BSiPŁ w latach 1964-1965.

Wzrost kosztów w centralach odosobnionych

- 1-1 - koszt urządzeń stacyjnych w zł/N,
- 2-2 - koszt urządzeń abonenckich w zł/N,
- 3-3 - koszt sieci miejskiej w zł/kmp,
- 4-4 - koszt pomieszczeń w zł/N

Podane wyżej koszty jednostkowe, obliczone zgodnie z obowiązującymi zasadami metodyki badania ekonomicznej efektywności inwestycji (bez amortyzacji, lecz z doliczeniem średniorocznego kosztu remontów kapitalnych oraz narzutu kosztów pośrednich) są stosowane przy ocenie ekonomicznej efektywności rozwiązań projektowych dla central systemu Strowgera.

W ilustracji graficznej zależność cząstkowych kosztów jednostkowych od globalnej wielkości danego kompleksu (pojemności CA) przedstawia się - na przykładzie grupy central odosobnionych - w sposób podany na wykresie na str. 24.

Oczywiście zarówno tabl. 6, jak i wykres na str. 24 ilustrują m.in. aktualne tendencje kształtowania się kosztów eksploatacji urządzeń stacyjnych w funkcji pojemności central systemu biegowego. W centralach systemu krzyżowego koszty te niewątpliwie poważnie się obniżą (wg danych literatury fachowej do 1,5 i poniżej) z uwagi na techniczne i eksploatacyjne zalety tego systemu.

Tak więc organizacyjny i techniczny poziom obiektów telefonii miejscowej ma zasadniczy wpływ na wysokość globalnych i cząstkowych kosztów eksploatacji w tych obiektach.

4.3. Koszty obiektów telefonii międzymiastowej

W telefonii międzymiastowej szczególnie daje się odczuć sieciowy charakter łączności. Pojedynczo rozpatrywane obiekty są tylko ogniwami ogólnokrajowej sieci łącz-

ności międzymiastowej i tylko we wzajemnym powiązaniu mogą świadczyć usługi.

Z tych względów zarówno rozrachunek gospodarczy, jak i kompleksowy rachunek ekonomiczny odniesiony do wyodrębnionych z ogólnej sieci obiektów telefonii międzymiastowej musi z konieczności operować pewnymi z góry założonymi i umownie przyjętymi uproszczeniami.

W ogólnokrajowej sieci telefonii międzymiastowej występują dwie zasadnicze grupy obiektów, różniące się pod względem organizacyjnym i technicznym. Są to obiekty stacyjne i liniowe.

W ramach drugiej grupy można przy tym wyodrębnić trakty liniowe i węzły teletransmisyjne.

Już sam powyższy podział cechuje pewna umowność, ponieważ częstokroć np. urządzenia komutacyjne i teletransmisyjne znajdują się we wspólnych obiektach budowlanych, niemniej ułatwia on analizowanie i porównywanie obiektów podobnych funkcjonalnie i technicznie.

Omówimy tutaj nieco szerzej elementy składowe i sposób kalkulacji kosztów eksploatacji obiektów stacyjnych telefonii międzymiastowej. Obiekty liniowe (trakty i węzły) potraktowane zostaną przy tym w zarysie ze względu na potrzebę bardziej szczegółowych opracowań na temat kosztów eksploatacyjnych tej służby łączności.

Zasadniczymi miejscami powstawania kosztów eksploatacji w obiektach stacyjnych telefonii międzymiastowej są:

a) urządzenia komutacyjne i zasilające centrali międzymiastowej (obsługa techniczna i służba ruchu);

b) końcowe urządzenia teletransmisyjne związane z daną centralą Mm;

c) pomieszczenia.

W aktualnym stanie technicznym telefonii międzymiastowej stosuje się prawie wyłącznie ręczną metodę łączenia i stąd zasadniczym elementem bezpośrednich kosztów eksploatacyjnych central międzymiastowych jest robocizna. Udział tego składnika w ogólnej sumie kosztów bezpośrednich (bez amortyzacji) sięga do 90%, przy czym dominują w nim koszty tzw. służby ruchu (telefonistek). Koszty osobowe obsługi technicznej stanowią natomiast niewielki stosunkowo składnik ogólnej sumy kosztów bezpośrednich (ok. 10%).

Sytuacja ta zmieni się diametralnie po zrealizowaniu w niedalekiej przyszłości programu półautomatyzacji i automatyzacji międzymiastowego ruchu telefonicznego. W związku z tym w strukturze kosztów zautomatyzowanych obiektów telefonii międzymiastowej obniży się - zarówno w liczbach bezwzględnych, jak i względnych - udział robocizny, a wzrośnie udział kosztów materiałowych...

Generalnie ujmując, można już teraz stwierdzić, że postępujący proces automatyzacji telefonii międzymiastowej zdezaktualizuje istniejący obecnie podział organizacyjny i technologiczny w zakresie całej miejscowej i międzymiastowej sieci telefonicznej. W nowym układzie techniczno-ekonomicznym rozgraniczanie obiektów stacyjnych i liniowych tracić będzie stopniowo - jak się wydaje - swój sens na rzecz określonych sieci i relacji w ogólnie-

krajowej automatycznej sieci łączności telefonicznej.

Z tego wynika, że w miarę zachodzących procesów postępu technicznego zakres i sposób prowadzenia rachunku ekonomicznego efektywności inwestycji powinien uwzględniać tę zmieniającą się rolę i wagę kosztów eksploatacji w tym rachunku.

Przy ocenie np. efektywności automatyzowania określonych relacji międzymiastowych zasadniczym kryterium powinno być porównanie dwóch układów techniczno-ekonomicznych pod względem spełniania następującej nierówności:

$$E_{\text{autom.}} < E_{\text{ręczn.}}$$

przy czym - oczywiście - o realności tego porównania decydować będzie możliwie ścisły rachunek kosztów eksploatacji zarówno w starym, jak i nowym układzie.

Wracając do kosztów eksploatacji aktualnie istniejących obiektów stacyjnych telefonii międzymiastowej, można sformułować następujący wzór ogólny tych kosztów:

$$K = (K_a + K_b + K_c) + K_d,$$

gdzie:

K - całkowite koszty eksploatacji obiektu stacyjnego,

K_a, K_b, K_c - podstawowe składniki kosztów bezpośrednich,

K_d - koszty pośrednie.

Schemat indywidualnej kalkulacji kosztów takiego obiektu przedstawiać się będzie w szczegółach podobnie jak schemat podany w 4.2.

W praktyce jednak przy dokonywaniu kalkulacji pewną trudność sprawiać będzie rozliczenie kosztów urządzeń zasilających i pomieszczeń, które zazwyczaj są wspólne w tych obiektach z urządzeniami telefonii miejscowej. W takich przypadkach jako podstawą do rozliczeń należy kierować się ilością energii pobieranej ze wspólnych źródeł przez urządzenia stacyjne telefonii Mm oraz wielkością zajmowanej przez te urządzenia powierzchni użytkowej we wspólnych pomieszczeniach.

Przeprowadzone przez BSiPE badania pozwoliły ustalić aktualny poziom kosztów eksploatacji - podany w tabl.7 - który występuje w najbardziej typowych pod względem wielkości obiektach stacyjnych telefonii międzymiastowej.

T a b l i c a 7

Jednostkowe koszty eksploatacji kompleksowych obiektów stacyjnych telefonii międzymiastowej (CMm) z ręczną metodą łączenia

(Płace i ceny z 1966 r.)

Rodzaj i pojemność central	Roczne koszty jednostkowe:		
	urządzeń stacyjnych w zł/ stanow.	końcowych urządzeń teletransm. (z pomiarównią) w zł/zak. łącz.	pomieszczeń ² w zł/m ²
1. Centrale Mm do 15 stanowisk rob.	52000	2200	240
2. Centrale Mm od 16 do 50 stanowisk rob.	57000	2600	245
3. Centrale Mm ponad 50 stanowisk rob.	75000	5500	250

Podane w tabl. 7 koszty jednostkowe obliczono dla celów porównawczego rachunku ekonomicznej efektywności inwestycji, a więc bez amortyzacji i z dodaniem rocznych kosztów remontów kapitalnych. Koszt urządzeń stacyjnych obejmuje obsługę techniczną urządzeń oraz służbę ruchu:

Jako jednostkę odniesienia kosztów obiektów stacyjnych stosuje się - jak dotąd - jedno stanowisko robocze w centrali Mm. W związku z rozwojem urządzeń teletransmisyjnych i postępowaniem automatyzacji, koszty eksploatacji telefonii międzymiastowej trzeba będzie jednak rozliczać w przyszłości na 1 łącze Mm.

Przechodząc do zagadnienia kosztów eksploatacyjnych traktów liniowych i węzłów teletransmisyjnych, należy stwierdzić na wstępie, że zasadniczymi jednostkami odniesienia tych kosztów (nośnikami kosztów) są:

- 1 km łącza teletransmisyjnej linii międzymiastowej,
- 1 zakończenie łącza w węźle teletransmisyjnym,

a podstawowymi miejscami powstawania bezpośrednich kosztów w tych obiektach będą:

1) dla traktu linii teletransmisyjnej:

- a) linia międzymiastowa (kablowa lub napowietrzna),
- b) urządzenia stacji teletransmisyjnych (wzmacniających) przelotowych i głównych,
- c) pomieszczenia stacji teletransmisyjnych;

2) dla węzła teletransmisyjnego:

- a) linie łącznikowe w węźle,

- b) urządzenia teletransmisyjne w węźle,
- c) pomieszczenia.

W przypadku teletransmisyjnej linii radiowej zasadniczymi miejscami powstawania kosztów eksploatacji są główne i przelotowe stacje teletransmisyjne.

W wymienionych wyżej miejscach powstawać będą bezpośrednie koszty osobowe i materiałowe, uzależnione - jeżeli chodzi o ich poziom jednostkowy - od rodzaju i charakteru linii (napowietrzna, kablowa czy radiowa) oraz od występujących w danej linii czy relacji systemów teletransmisyjnych.

Ogólnie można stwierdzić również, że w tej grupie obiektów łączności występuje najwyraźniej bezpośrednia zależność jednostkowych kosztów eksploatacji od stanu i postępu technicznego. Tak np. w wysokokrotnych systemach teletransmisji jednostkowy koszt 1 km łączy linii jest tym niższy, im wyższa jest krotność systemu i odwrotnie.

Wyżej wymienione właściwości kosztów eksploatacji obiektów liniowych powinny być zatem szczególnym przedmiotem uwagi we wszelkich kalkulacjach kosztów sporządzanych dla celów porównawczego rachunku ekonomicznego wariantowych rozwiązań inwestycyjnych w telefonii międzymiastowej.

Jak to już wspomniano poprzednio, zagadnienie określenia aktualnego poziomu jednostkowych kosztów eksploatacji dla traktów i węzłów teletransmisyjnych wymaga szczegółowych badań i opracowań.

Średniówki i mierniki stosowane obecnie w rachunku ekonomicznym efektywności inwestycji oparte są w dużej mierze na literaturze fachowej i wymagają zweryfikowania na podstawie sprawdzających badań poziomu kosztów w istniejących obiektach.

Pewną trudność sprawi tutaj niewątpliwie stosunkowo niewielka jeszcze liczba nowoczesnych obiektów teletransmisyjnych istniejących w krajowej międzymiastowej sieci telefonicznej.

Oczywiście, poza kosztami bezpośrednimi w skład jednostkowego kosztu linii lub węzła teletransmisyjnego wchodzi również odpowiedni narzut kosztów pośrednich, tj. administracji terenowej i okręgowych jednostek zarządzania PPTiT.

4.4. Koszty podstawowych służb telekomunikacji

Rozpatrywane dotychczas charakterystyki i przekroje kosztów eksploatacyjnych łączności odnosiły się bądź do ogólnokrajowego poziomu i struktury tych kosztów, bądź też do zagadnienia jednostkowych kosztów w konkretnych obiektach telefonii.

W programowaniu i planowaniu rozwoju podstawowych służb telekomunikacji (telefonii miejscowej, międzymiastowej, telegrafii) występuje również potrzeba operowania kosztem jednostkowym, przedstawiającym w syntetycznym ujęciu całość kosztów eksploatacji danej służby.

Potrzeby takie występują szczególnie na odcinku wiązania programowanego rozwoju usług z zakresem niezbęd-

nych dla tego rozwoju zamierzeń i przedsięwzięć inwestycyjnych.

Rachunek ekonomiczny efektywności inwestycji powinien w takich przypadkach umożliwić wybór najlepszego - spośród możliwych - rozwiązania techniczno-ekonomicznego.

Prawidłowo ujęty i określony parametr kosztów eksploatacji spełnia w takim rachunku szczególną rolę. Wydaje się przy tym, że najbardziej właściwymi jednostkami odniesienia kosztów eksploatacji będą jednostkowe koszty podstawowych usług telekomunikacji, a mianowicie:

- 1) koszt 1 abonamentomiesiąca w telefonii miejscowej,
- 2) koszt 1 międzymiastowej telefonicznej rozmowy wychodzącej,
- 3) koszt 1 telegramu nadanego.

Odniesiony na te jednostki przyrost globalnych kosztów eksploatacji w danej służbie w powiązaniu z zakładanymi rozmiarami nakładów inwestycyjnych oraz spodziewanym przyrostem liczby i wartości usług pozwoli na przeprowadzenie rachunku ekonomicznej efektywności danego programu.

Oczywiście w rachunku takim należy operować pełnym kosztem eksploatacji danej służby (np. w telefonii międzymiastowej będą to koszty całej sieci, a więc urządzeń stacyjnych i liniowych).

Aktualny poziom kosztów podstawowych usług telekomunikacji kształtuje się jak podano w tabl. 8 na str. 34.

T a b l i c a 8

Wskaźniki kosztów podstawowych usług
telekomunikacji

w zł

Lp.	Wyszczególnienie	1966 r.	1967 r.
1	Koszt 1 abonamentomiesiąca	97,82	96,80
2	Koszt 1 telefonicznej Mm rozmowy wychodzącej	8,67	8,88
3	Koszt 1 telegramu nadanego	19,31	19,06

Źródło: Dane z rachunkowości PPTiT za 1967 r.

Przytoczone wskaźniki kosztów obejmują rozliczoną całość kosztów (koszty bezpośrednie i pośrednie) w ujęciu występującym w rozrachunku gospodarczym, a więc łącznie z kosztami amortyzacji.

W celu wykorzystania tych danych w ujęciu obowiązującym w rachunku ekonomicznym efektywności inwestycji (tj. z wyeliminowaniem kosztów amortyzacji) system ewidencji kosztów PPTiT powinien ulec zmodyfikowaniu wg postulatów wysuniętych w części 3 niniejszego opracowania.

5. UWAGI KOŃCOWE

Przedstawiony w zarysie przegląd problematyki związanej z charakterem i sposobami określania kosztów eksploatacji obiektów telekomunikacyjnych w różnych układach techniczno-organizacyjnych miał głównie na celu pierwszą próbę usystematyzowania zagadnienia jako całości.

Ogólnie biorąc, zagadnienie nie jest ani proste, ani łatwe. Rachunek ekonomiczny dokonywany na etapie programowania lub projektowania wybiega z reguły w przyszłość, często dość odległą. W wysokości kosztów eksploatacji powinien zatem odzwierciedlać się wpływ różnych warunków techniczno-eksploatacyjnych występujących nie tylko aktualnie, ale i w przyszłości. W takich sytuacjach nie wystarczy posługiwanie się danymi wziętymi bezpośrednio z rachunkowości. W związku z tym bardziej właściwa wydaje się metoda dokonywania indywidualnej kalkulacji kosztów dla każdego rozpatrywanego przypadku czy wariantu.

Zdając sobie jednak sprawę z praktycznych trudności bezpośredniego obliczania przez programistów lub projektantów kosztów eksploatacji dla każdego przypadku względnie wariantowego rozwiązania, stosuje się z konieczności system kosztów wskaźnikowych, obliczonych na jednostkę odpowiednich mierników. System ten można uznać za wystarczający tylko wtedy, jeśli jest odpowiednio zróżnicowany i aktualizowany w miarę zachodzących procesów postępu technicznego i organizacyjnego oraz zmian w poziomie cen i płac.

Aktualnym problemem oczekującym rozwiązania i uregulowania w łączności jest przede wszystkim znormalizowanie nakładów pracy na główne zabiegi konserwacyjne i remontowe w zasadniczych obiektach i grupach urządzeń telekomunikacji.

Od strony zmodyfikowania systemu rachunkowości i ewidencji kosztów eksploatacyjnych w PPTiT występuje niewątpliwie potrzeba wprowadzenia pewnych zmian w stanie istniejącym.

Wydaje się również, że wprowadzenie w ograniczonym chociażby zakresie zasad normatywnego rachunku kosztów mogłoby wydatnie ułatwić ocenę prawidłowego poziomu kosztów-eksploatacji w podstawowych obiektach telekomunikacji.

Jeżeli chodzi o poziom kosztów eksploatacji występujących w konkretnych obiektach telekomunikacji, to warto w zakończeniu podkreślić, że każdy taki obiekt, gdy już został oddany do użytku, stanowi układ do pewnego stopnia zamknięty, ograniczony istniejącymi w obiekcie parametrami techniczno-organizacyjnymi. Koszty eksploatacji będą zatem w takim układzie elementem bardziej statycznym, aniżeli koszty w całej łączności bądź poszczególnych jej służbach (np. w telefonii międzymiastowej), gdzie działać będzie w kierunku obniżania poziomu kosztów suma czynników postępu technicznego i organizacyjnego, realizowanego w całej masie obiektów wchodzących w skład danej dziedziny czy służby.

WYKAZ LITERATURY

1. Analiza działalności gospodarczej resortu łączności za 1967 r. Warszawa 1968 r. Ministerstwo Łączności.
2. Branżowy plan kont PP. "Polska Poczta, Telegraf i Telefon" - część III Instrukcja o kosztach własnych. Warszawa 1962 r. Ministerstwo Łączności.
3. Rocznik statystyczny łączności 1966 r. Warszawa 1967 r. Ministerstwo Łączności.

4. Efektywność inwestycji - praca zbiorowa pod redakcją M. Rakowskiego. Warszawa 1963 r. PWE.
5. Goldsmith J., Hewstone H.D.: Exchange - Line Costing Study. The Office Electrical Engineers Journal 1963, t. 56, cz. 3, s. 186-192.
6. Hillebrenner H.: Metody określania ekonomicznej efektywności w planowaniu technicznym w telekomunikacji. Opracowanie z niemieckiego w tłumaczeniu M. Fereta. Przegląd Zagadnień Łączności 1967, nr 2. Warszawa, IL.
7. Morgan T.J.: Telecommunication Economics, Macdonald London, 1958 r.
8. Strupiechowski B.: Podstawowe wiadomości z zakresu kosztów i polityki taryfowej łączności. Warszawa 1963 r. PTE.
9. Strupiechowski B.: Koszty eksploatacji kompleksowych obiektów telekomunikacji. Praca studialna BSiPL, Warszawa 1966 r.
10. Titczenko M.P., Lwow S.G.: Buchgaltierskij ucziot w hozraszcziotnyh priedprijatijach swiazi. Moskwa 1960 r. Swiazizdat.

Michał Jakubowicz

65.011.8(47)

NIEKTÓRE ASPEKTY REFORMY GOSPODARCZEJ
W DZIEDZINIE ŁĄCZNOŚCI ZSRR

1. WSTĘP

"Ekonomiczeskaja Gazieta" w lipcowym numerze z 1968 r. doniosła, że w ZSRR podjęto uchwałę w sprawie ogólnych zasad przedstawienia gospodarki łączności na nowy system planowania i bodźców ekonomicznych. W związku z tym za-
twierdzono wyjściowe normy tworzenia funduszków bodźców ekonomicznych w zarządach i w przedsiębiorstwach, zgodnie z którymi Ministerstwo Łączności ZSRR i ministerstwa łączności republik związkowych przedstawiać będą swe przedsiębiorstwa na nowe zasady gospodarowania.

W sierpniowym numerze "Ekonomiczeskoj Gaziety" (Nr 34/1968) opublikowano kolejną wiadomość o przeprowadzanej w łączności reformie gospodarczej. Nowy system planowania i bodźców ekonomicznych zastosowało początkowo dziewięć obwodowych zarządów produkcyjno-technicznych¹⁾ do których od trzeciego kwartału 1968 r. przyłączyło się jeszcze 26 zarządów.

Zarządy te przedstawiono na nowe zasady gospodarowania jako jednolite przedsiębiorstwa produkcyjne ze wszystkimi wchodzącymi w ich skład urzędami p.t. (pocztamtami), rejonowymi węzłami łączności, urzędami telegra-

¹⁾ Odpowiednik dyrekcji okręgu poczty i telekomunikacji w Polsce.

ficznymi, międzymiastowymi centralami telefonicznymi, ośrodkami radiowymi i telewizyjnymi oraz innymi przedsiębiorstwami.

Ponadto od 1 lipca 1968 roku zaczęły pracować na nowych zasadach Moskiewski Pocztamt, Dyrekcje Łączności Radiowej i Radiofonii w Moskwie i w Leningradzie, Zarządy Telefonicznej Siatki Miejscowej w Moskwie i w Leningradzie, Dyrekcja Leningradzkiej Sieci Radiofonii Przewodowej oraz III i V Zarząd Technicznej Eksploatacji Kablowych i Radiowych Linii Dalekosiężnych.

Kierownicy przedsiębiorstw eksploatacyjnych i produkcyjno-technicznych zarządów łączności mogą na podstawie uzgodnienia z odpowiednimi komisjami związku zawodowego przyznawać pracownikom dodatki za łączenie stanowisk i zawodów w wysokości do 30% taryfowej stawki płac lub uposażenia.

Jeśli się zważy, że realizację reformy gospodarczej rozpoczęto już na początku 1966 r., trzeba stwierdzić, że przeprowadzana jest ona stopniowo i z dużą ostrożnością. Wynika to ze specyficznych cech łączności, wymagających szczególnej adaptacji zasad obowiązujących w innych działach gospodarki narodowej.

Zanim jednak omówimy te specyficzne cechy, kilka słów o podstawowych zasadach wprowadzanej w ZSRR reformy gospodarczej.

2. NOWY SYSTEM PLANOWANIA I BODZCÓW EKONOMICZNYCH W PRZEMYSŁE ZSRR

Przeprowadzana w Związku Radzieckim reforma gospodarcza stanowi ukoronowanie trwającego kilkanaście lat procesu doskonalenia systemu planowania i zarządzania gospodarką narodową.

Przemawiając na plenum KC KPZR 27 września 1965 r. na którym zapadła uchwała o wprowadzeniu reformy - przewodniczący Rady Ministrów ZSRR Aleksiej Kosygin wskazał, że celem jej jest podjęcie szeregu środków dla podniesienia naukowego poziomu państwowego planowania gospodarczego. Tempo wzrostu produkcji i dochodu narodowego oraz podstawowe proporcje powinny być optymalne, tzn. powinny zapewniać najlepsze, najbardziej efektywne wykorzystanie istniejących możliwości zgodnie z obiektywnymi ekonomicznymi prawami socjalizmu. W planach należy przewidywać szybkie opanowanie w przemyśle najnowszych osiągnięć nauki i techniki oraz podnieść rolę planów perspektywicznych przez stworzenie w planowaniu systemu naukowo uzasadnionych normatywów.

Konieczne jest rozszerzanie gospodarczej samodzielności i inicjatywy przedsiębiorstw, gdyż - w warunkach wzrostu koncentracji produkcji i rozszerzania więzi produkcyjnych - obecne rany ich samodzielności gospodarczej stały się za ciasne i hamują możliwości podnoszenia wydajności pracy i efektywności produkcji.

Proponowana reforma zmierza zatem do umocnienia i rozwijania rozrachunku gospodarczego, wzmocnienia bodźców

ekonomicznych w produkcji przy użyciu takich instrumentów, jak: cena, zysk, premia, kredyt. Premier Kosygin wskazał na konieczność zwiększenia zainteresowania robotników i pracowników w polepszeniu ogólnych wyników pracy przedsiębiorstwa i wzmocnieniu tym samym ekonomicznej podstawy dla rozszerzenia samodzielności i inicjatywy mas w rozwoju gospodarki oraz większego ich udziału w zarządzaniu produkcją.

Dla zapewnienia jedności zarządzania produkcją oraz kierowania techniką, gospodarką i badaniami naukowymi w każdej gałęzi produkcji niezbędne jest zastosowanie gałęziowej zasady zarządzania. Na plan pierwszy wysunęła się nowa forma organizacji - zjednoczenia branżowe na rozrachunku gospodarczym, która to forma sprzyja polepszeniu specjalizacji, kooperacji i koncentracji produkcji, pozwala na bardziej racjonalne wykorzystanie wykwalifikowanej kadry i stworzenie sprzyjających warunków dla doskonalenia kierownictwa technicznego i gospodarczego.

Do zadań ministerstw będzie należało planowanie, zarządzanie produkcją i rozstrzygnięcie problemów polityki z zakresu techniki, zaopatrzenia materiałowo-technicznego, finansowania, pracy i płac. Ministerstwom będą podlegały również gałęziowe instytuty naukowo-badawcze.

Uwzględniając produkcyjno-techniczną specyfikę gałęzi przemysłu planuje się utworzenie gałęziowych ministerstw przemysłowych ogólnozwiązkowych, związkowo-republikańskich i republikańskich.

Nowe metody planowego kierowania przemysłem zostały sprecyzowane w październikowej uchwale KC KPZR i Rady Ministrów ZSRR w 1965 r.

Na plan pierwszy uchwalała ta wysunęła sprawę zapewnienia najbardziej prawidłowego powiązania państwowego planowania centralnego z szeroką gospodarczą inicjatywą przedsiębiorstw i wzmocnienia oddziaływania bodźców ekonomicznych na produkcję przemysłową.

Uprawnienia przedsiębiorstw rozszerzono na zasadach pełnego rozrachunku gospodarczego. W miarę wzrostu efektywności produkcji i zasobów przedsiębiorstw następuje zwiększenie wielkości środków pozostawionych w ich dyspozycji dla potrzeb rozwoju produkcji i materialnego zainteresowania pracowników.

Wyniki działalności przedsiębiorstw oceniać się będzie według produkcji zrealizowanej, osiągniętego zysku (rentowności produkcji) oraz na podstawie wykonania zadań w zakresie dostaw najważniejszych rodzajów produkcji.

Wynagrodzenie pracowników przemysłu uzależnione zostaje nie tylko od wyników ich indywidualnej pracy, ale także od ogólnych rezultatów pracy przedsiębiorstw.

Za podstawę stosunków ekonomicznych między przedsiębiorstwami przyjmuje się zasadę wzajemnej odpowiedzialności materialnej, rozwijania stałych bezpośrednich powiązań między przedsiębiorstwami - dostawcami i odbiorcami oraz zwiększania roli umów gospodarczych. W miejsce obowiązującej poprzednio w ZSRR zasady bezpłatnego przydzielania przedsiębiorstwom środków trwałych i obro-

towych wprowadzono oprocentowanie środków produkcji.

Oprocentowanie środków uznano za część zysku tworzonego w procesie produkcji i jako jedną z najbardziej efektywnych metod społecznej akumulacji produktu dla społeczeństwa. W nowych warunkach gospodarowania dyrektor nie będzie domagał się nowych środków na nakłady inwestycyjne, jeśli nie zapewnią one przedsiębiorstwu przyrostu zysku i będzie się starał pozbyć urządzeń niepotrzebnych, niedostatecznie wykorzystywanych i nieefektywnych.

Wprowadzono specjalne odpisy do budżetu w procentach od wartości bilansowej środków trwałych i obrotowych. W ten sposób wyniki i ocena pracy przedsiębiorstw zależą od efektywnego wykorzystania tych środków. Oprocentowanie środków własnych i kredytów ustalono w granicach od 4 do 6 % rocznie.

Szczególny nacisk położono w uchwale na konieczność zwiększenia roli planów perspektywicznych. Ustalono, że plan pięcioletni jest podstawową formą państwowego planowania rozwoju gospodarki narodowej. Zadania pięcioletek konkretyzowane są i uściślane w planach rocznych, uwzględniających przebieg rozwoju gospodarczego i zmiany w zasobach i potrzebach gospodarki narodowej i ludności.

Przedsiębiorstwa opracowują zatem plany pięcioletnie i roczne, opierając się na wytycznych ustalonych przez organa nadrzędne. Następnie przedsiębiorstwa-dostawcy na podstawie wytycznych ustalają wspólnie z przedsiębiorstwami-odbiorcami lub jednostkami zbytu i handlu wielkość, asortyment, jakość i terminy dostaw produkcji oraz kompletują portfel zamówień.

Przed reformą praca przedsiębiorstw regulowana była przy pomocy dużej liczby wskaźników planowych, co ograniczało samodzielność i inicjatywę przedsiębiorstw i obniżało zakres ich odpowiedzialności za efektywną organizację produkcji. W nowym systemie planowania zmniejszono wobec tego liczbę zatwierdzanych dla przedsiębiorstwa wskaźników dyrektywnych i ustalono tylko podstawowe: wielkość produkcji, określenie podstawowych asortymentów produkcji, fundusz płac, wpłaty do budżetu i dotacje budżetowe, sumę zysku i rentowność, wysokość scentralizowanych nakładów inwestycyjnych oraz oddanie do użytku mocy produkcyjnych i środków trwałych, podstawowe zadania w zakresie postępu technicznego, wskaźniki zaopatrzenia materiałowo-technicznego.

Pozostałe wskaźniki planów przedsiębiorstw nie podlegają zatwierdzaniu przez władze nadrzędne.

Zgodnie z postanowieniami wspomnianej uchwały przedsiębiorstwa prowadzą samodzielną działalność produkcyjno-gospodarczą, a zatem: planują rozmiary, szczegółową nomenklaturę i asortyment produkcji na podstawie przekazanych im przez organa nadrzędne zadań planowych; planują i realizują z inwestycji centralnych przedsięwzięcia w zakresie doskonalenia produkcji; ustalają i rozszerzają tam, gdzie jest to gospodarczo celowe, długookresowe powiązania z odbiorcami i dostawcami; planują wydajność pracy, zatrudnienie pracowników i średnie płace; ustalają racjonalną strukturę zarządzania przedsiębiorstwem; wykorzystują część zysku i inne środki przekazane im do ich dyspozycji dla materialnego zaintereso-

wania pracowników oraz na realizację przedsięwzięć społecznych i kulturalnych, na budownictwo mieszkaniowe, rozwój produkcji i doskonalenie techniki; ustalają racjonalne formy materialnego zainteresowania, warunki premiowania i wielkość premii na podstawie ramowych wytycznych gałęziowych.

Przy Komisji Planowania ZSRR została powołana Komisja Międzyresortowa, do której weszli przedstawiciele Komisji Planowania ZSRR, Ministerstwa Finansów ZSRR, Państwowego Komitetu Rady Ministrów do Spraw Pracy i Płac, Banku ZSRR, Państwowego Komitetu Cen, Wszechzwiązkowej Centralnej Rady Związków Zawodowych i GUS ZSRR. Zadaniem tej komisji jest m.in. wstępne rozpatrzenie wniosków w sprawie przestawienia przedsiębiorstw na nowe warunki pracy. Jak już wspomnieliśmy, Komisja zatwierdziła ogólne zasady przestawiania gospodarki łączności na nowy system planowania i bodźców ekonomicznych.

3. REFORMA GOSPODARCZA W DZIEDZINIE ŁĄCZNOŚCI ZSRR

Reforma gospodarcza, obejmująca system środków zmierzających do usprawnienia zarządzania przemysłem, doskonalenia planowania i wzmocnienia ekonomicznych bodźców produkcji, rozciąga się również na łączność.

Jeśli się zważy, że główną i decydującą zasadą opracowywanych planów łączności jest maksymalne zaspokojenie potrzeb gospodarki narodowej i ludności w zakresie przekazywania informacji, to stanie się jasne, że wprowadzona reforma ma nie tylko wewnątrzgałęziowe znacze-

nie dla gospodarki łączności, ale również dużą wagę dla podniesienia ogólnej efektywności produkcji i rozwoju sił wytwórczych ZSRR.

Przy opracowywaniu planów rozwoju łączności, podobnie jak i w innych działach gospodarki narodowej, poświęca się szczególną uwagę sprawom zmniejszenia kosztów wytwarzania usług, usprawnienia eksploatacji środków produkcyjnych, wzrostu wydajności pracy, zwiększenia zysku i rentowności, realizacji przedsięwzięć w zakresie uruchomienia rezerw produkcji.

Duże znaczenie przy opracowywaniu tych zadań ma pobudzenie materialnego zainteresowania przedsiębiorstw i ich pracowników w podniesieniu efektywności produkcji. Osiąga się to przez tworzenie funduszy bodźców ekonomicznych, wiążących się ze wzrostem dochodów i rentowności, przez wprowadzenie wskaźnika rentowności, wyrażającego stosunek zysku do wartości produkcyjnych środków trwałych.

W nowych warunkach najważniejszym kierunkiem jest prawidłowe łączenie centralnego planowania państwowego z szeroką gospodarczą inicjatywą przedsiębiorstw. Właśnie centralne zarządzanie zapewnia przestrzeganie proporcji między rozwojem środków łączności i produkcji usług łączności a potrzebami gospodarki narodowej.

Duże znaczenie ma system bodźców ekonomicznych, zapewniający materialne zainteresowanie załóg przedsiębiorstw w opracowaniu coraz lepszych planów, mających za zadanie osiągnięcie najlepszych rezultatów dla społeczeństwa przy najmniejszych nakładach.

Przewidziane w reformie oprocentowanie produkcyjnych środków trwałych i środków obrotowych jest dla przedsiębiorstw łączności bodźcem do lepszego wykorzystania tych środków i pozbycia się zbędnych urządzeń, materiałów i części zapasowych.

Aczkolwiek w planach przedsiębiorstw łączności nie są bezpośrednio przewidywane wskaźniki jakości produkcji i jakości obsługi, to jednak właśnie one wraz z zyskiem i rentownością decydują o efektywności pracy łączności.

Toteż w projektach planów łączności przewiduje się przedsięwzięcia zmierzające do podniesienia wskaźników jakości usług, jak np. stosowanie na szeroką skalę najnowszych systemów telekomunikacyjnych, technicznych środków łączności, przodującej technologii, doskonalenie organizacji wytwarzania i pracy.

Należy wreszcie podkreślić, że dla gospodarki łączności szczególnie ważne jest prawidłowe powiązanie planowania gałęziowego i terytorialnego, tj. doskonalenie gałęziowych planów łączności i planów rozwoju łączności republik związkowych i rejonów ekonomicznych i na te momenty w reformie gospodarczej również kładzie się duży nacisk.

4. PLANOWANIE ROZWOJU ŁĄCZNOŚCI

4.1. Plany perspektywiczne, wieloletnie i bieżące

W łączności opracowywane są dwa rodzaje perspektywicznych planów: generalne, obliczone na długi okres oraz plany pięcioletnie.

W ZSRR opracowano generalne plany rozwoju technicznego dla wszystkich podstawowych służb: łączności elektrycznej, łączności radiowej, radiofonii i telewizji oraz łączności pocztowej.

Głównym zadaniem generalnych planów jest stworzenie sprawnej i niezawodnej łączności we wszystkich rejonach ZSRR i objęcie ich ogólnopanstwową siecią stacji telewizyjnych. W tym celu opracowuje się w resorcie łączności ZSRR z udziałem zainteresowanych resortów i ministerstw generalne i pięcioletnie plany rozwoju jednolitej zautomatyzowanej sieci telekomunikacyjnej, sieci radiofonii i telewizji, ogólnopanstwowych sieci łączności pocztowej i kolportażu prasy.

Plany pięcioletnie, zawierające najważniejsze zadania rozwoju łączności w rozbiciu na poszczególne lata, opracowuje się w dwóch etapach. Pierwszy z nich obejmuje opracowanie dyrektywnych wskaźników i doprowadzenie ich do produkcyjno-technicznych zarządów, a przez te ostatnie - do przedsiębiorstw. Drugi etap obejmuje sporządzenie projektu planu przez przedsiębiorstwa i produkcyjno-techniczne zarządy oraz przedstawienie go nadrzędnemu organowi.

Wskaźniki dyrektywne stanowią najważniejsze zadania ustalane przez nadrzędne organy przy opracowywaniu planów zarówno perspektywicznych, jak i rocznych. Komisja Planowania ZSRR ustala dla Ministerstwa Łączności ZSRR wskaźniki dyrektywne: w zakresie produkcji (w mln Rb); uruchamiania mocy produkcyjnych inwestycji scentralizowanych, obejmujących długość międzymiastowych linii ka-

blowych (w km), linii radiowych (w km), stacje radiofoniczne (w kW), miejscowe automatyczne centrale telefoniczne (w tys. numerów), stacje telewizyjne o mocy 1 kW i większej (liczba stacji), wielkość inwestycji (w mln Rb), w tej liczbie - rozmiary robót budowlano-montażowych (w mln Rb).

Z kolei Ministerstwo ustala dla produkcyjno-technicznych zarządów łączności wskaźniki dyrektywne w zakresie rozwoju sieci, a mianowicie długość wewnątrzobwodowych międzymiastowych linii telekomunikacyjnych (w km); linii telefonicznych i telewizyjnych; miejskie centrale telefoniczne (pojemność w tys. numerów); wiejskie centrale telefoniczne (w tys. numerów); stacje telewizyjne o mocy 1 kW i większej (liczba stacji). Wszystkie te wskaźniki ustala się na koniec okresu perspektywicznego.

Dla zapewnienia realizacji zadań w ustalonych terminach sporządza się plany bieżące.

Podobnie jak plan pięcioletni zawiera zadania w rozbięciu na poszczególne lata, tak roczne plany bieżące obejmują zadania w rozbięciu na poszczególne kwartały.

Roczny plan przedsiębiorstw łączności zawiera następujące wskaźniki:

- rozwój sieci, tzn. przyrost stacji abonenckich miejskiej sieci telefonicznej, wiejskiej sieci telefonicznej oraz przyrost abonentów radiofonii przewodowej;
- wielkość produkcji i dochodów (w rublach);
- ogólny fundusz płac;

- zysk i rentowność przedsiębiorstwa;
- powiązania wzajemne z nadrzędną organizacją: przedsiębiorstwa - z produkcyjno-technicznym zarządem, zarządu - z ministerstwem;
- zadania w zakresie nowej techniki, której zastosowanie ma doniosłe znaczenie dla rozwoju sieci łączności;
- nakłady inwestycyjne i uruchamianie nowych mocy.

Reforma gospodarcza, która znacznie zwiększyła samodzielność przedsiębiorstw, podniosła poważnie rolę planowania bieżącego również w przedsiębiorstwach łączności.

Przy opracowywaniu planów dąży się do zapewnienia rozwoju ogólnopaństwowych środków łączności w celu możliwie pełnego zaspokojenia potrzeb w zakresie usług łączności: gospodarki narodowej, organizacji społecznych i społeczeństwa. Stąd ogromne znaczenie zachowania najważniejszych proporcji w planach rozwoju łączności, a w szczególności:

- między rozwojem ogólnopaństwowej sieci i środków łączności a rozwojem produkcyjnych sił społeczeństwa;
- między poszczególnymi gałęziami łączności i między-miastową łącznością telegraficzno-telefoniczną a miejskimi i wiejskimi sieciami telefonicznymi;
- między poszczególnymi ogniwami sieci ogólnopaństwowej: dalekosięzną i wewnątrzwojewódzką siecią łączności we wszystkich służbach łączności.

Ważną specyficzną cechą planów rozwoju sieci środków łączności jest konieczność utworzenia rezerw mocy produkcyjnych, niezbędnych dla zapewnienia wysokiej jakości usług łączności i zaspokojenia potrzeb również w przyszłym okresie, kiedy to przystąpi się do nowego budownictwa i rozszerzenia sieci oraz urządzeń łączności.

Do podstawowych zadań planów rozwoju łączności należy stworzenie warunków, zapewniających podniesienie kultury obsługi klientów, lepsze wykorzystanie mocy produkcyjnych, zastosowanie najnowszych osiągnięć nauki i techniki.

4.2. Wskaźniki planów rozwoju łączności

Jeśli chodzi o systematykę wskaźników planowych, to różni się w łączności według ich treści ekonomicznej: ilościowe i jakościowe; według formy wyrażenia: naturalne i wartościowe; według sposobu wykorzystania w planowaniu: zatwierdzone i obliczeniowe.

Wskaźniki ilościowe dzielą się na wielkościowe, charakteryzujące wielkość produkcji lub pracy oraz sieciorwe, dotyczące rozwoju sieci łączności, sieci przedsiębiorstw, sieci placówek, telefonicznych stacji abonenckich.

Z kolei wskaźniki jakościowe obejmuje zadania dotyczące wzrostu wydajności pracy, obniżenia kosztów własnych i podniesienia jakości usług, wzrostu rentowności oraz efektywności eksploatacji urządzeń.

W formie naturalnej występują wskaźniki ustalające

np. liczbę usług łączności określonego rodzaju, liczbę i moc urządzeń i środków produkcji, a w formie wartościowej - wskaźniki wyrażające wielkość produkcji, koszty własne, zysk, nakłady inwestycyjne.

Po wprowadzeniu reformy gospodarczej duże znaczenie ma rozróżnienie między wskaźnikami zatwierdzanymi a obliczeniowymi.

Obecnie zatwierdza się dla przedsiębiorstw łączności roczny plan według zmniejszonej liczby wskaźników. Do zatwierdzanych należą: rozwój sieci, rozmiary produkcji i wielkość dochodów oraz ogólny fundusz płac; zysk i rentowność przedsiębiorstwa, wzajemne powiązania z nadrzędną organizacją; zadania w zakresie wprowadzania nowej techniki; inwestycje i uruchamianie nowych mocy produkcyjnych.

Pozostałe wskaźniki, ustalane w planie produkcyjno-finansowym przedsiębiorstwa, nie są zatwierdzane przez nadrzędne organy.

Do planu produkcyjno-finansowego przedsiębiorstw łączności włącza się wskaźniki zarówno zatwierdzane przez organa nadrzędne jak i planowane przez samo przedsiębiorstwo (tzw. wskaźniki obliczeniowe).

Taki podział wskaźników - zdaniem ekonomistów radzieckich - nie obniża znaczenia zatwierdzanych wskaźników. Planowane przez przedsiębiorstwa wskaźniki są dla nich równie ważne, jak i dyrektywne. Dla nadrzędnej zaś organizacji wskaźniki te w projekcie planu stanowią bądź bezpośrednio uzasadnienie zatwierdzanych zadań, bądź też element kalkulacyjny dla ich ustalenia.

Szczególne miejsce zajmują wskaźniki efektywności ekonomicznej, które nie podlegają zatwierdzeniu, ale są konieczne przy dokonywaniu wyboru najdogodniejszego wariantu rozwiązania zadań planowych. Należą do nich wskaźniki poprawy jakości produkcji, obsługi klientów, obniżenia kosztów własnych, podniesienia wydajności pracy itp.

4.3. Produkcyjno-finansowy plan przedsiębiorstwa łączności

W przedsiębiorstwach i produkcyjno-technicznych zarządach sporządzane są roczne plany produkcyjno-finansowe, obejmujące wskaźniki spodziewanego wykonania za rok bieżący i planu na rok przyszły oraz szczegółowe plany opierające się na wskaźnikach dyrektywnego planu i zawierające podział zadań na kwartały.

Szczegółowy plan produkcyjno-finansowy przedsiębiorstwa łączności obejmuje następujące rozdziały:

- Rozwój sieci przedsiębiorstw i placówek pocztowo-telekomunikacyjnych;
- Wielkość produkcji w jednostkach naturalnych i pieniężnych według rodzajów usług i gałęzi łączności;
- Dochody i zysk - plan dochodów na podstawie wychodzącej wymiany płatnej i planowych średnich stawek taryfowych;
- Przewóz poczty;

- Preliminarz wydatków na produkcję;
- Zatrudnienie i fundusz płac.

Zupełnie nowym rozdziałem, wprowadzonym w wyniku reformy ekonomicznej, jest "Produkcyjne środki trwałe i normowane środki obrotowe". Wskaźniki te wprowadzono do planu w związku z ustaleniem oprocentowania środków trwałych i przyjęciem nowej metody określania rentowności przedsiębiorstwa.

Szczegółowy plan obejmuje wskaźniki wartości środków produkcyjnych:

- średnią wartość podstawowych środków trwałych (1);
- średnią wartość normowanych środków obrotowych (2);
- średnią wartość środków produkcyjnych zwolnionych w ustalonym trybie od oprocentowania (3);
- średnią wartość środków produkcyjnych przyjętą przy określaniu rentowności obliczeniowej i wysokości oprocentowania środków trwałych (wskaźnik 1 + wskaźnik 2 - wskaźnik 3);
- średnią wartość środków produkcyjnych przyjętą przy określaniu ogólnej rentowności (wskaźnik 1 + wskaźnik 2).

Ponadto szczegółowy plan produkcyjno-finansowy obejmuje rozdziały:

Remonty kapitalne;

Plan przedsięwzięć organizacyjno-technicznych;

Budownictwo mieszkaniowe;

Bilans dochodów i wydatków.

4.4. Przedsięwzięcia organizacyjno-techniczne i ekonomiczne

W nowych warunkach szczególnego znaczenia nabiera wspomniany wyżej plan przedsięwzięć organizacyjno-technicznych, zawierający usystematyzowany zbiór zadań przyjętych do wykonania w okresie planowym w zakresie:

doskonalenia techniki,
organizacji produkcji i pracy,
podniesienia jakości produkcji,
poprawy ekonomicznych wskaźników pracy przedsiębiorstwa.

Związane to jest z tworzeniem w przedsiębiorstwach funduszy rozwoju produkcji i materialnego zainteresowania całej załogi, zarówno w wykonaniu swoich zadań, jak i w poprawie ogólnych wyników pracy przedsiębiorstwa.

Plan ten ma wyjątkowo doniosłe znaczenie również dlatego, że w dyrektywnych planach nie ustala się zadań w zakresie poprawy jakości. Ponieważ wskaźniki jakości odgrywają czołową rolę wśród wskaźników efektywności pracy nie tylko samych przedsiębiorstw, ale i systemów łączności (obejmujących grupę przedsiębiorstw) - to plan przedsięwzięć organizacyjno-technicznych praktycznie rozwiązuje zadania dotyczące zwiększenia efektywności łączności, ustalając w tym zakresie konkretne zadania.

Plany te opracowuje się przy aktywnym udziale całej załogi i mobilizacji jej twórczej inicjatywy wg wzoru:

Plan organizacyjno-technicznych i ekonomicznych przedsięwzięć

za rok

N. pp.	Określenie przedsięwzięcia	Obliczenie oszczędności na jednostkę produkcji lub jednostkę usługi	Przewidywana oszczędność roczna		Jednorazowe nakłady na zastosowanie	Ekonomiczna efektywność przedsięwzięcia
			w jednostkach naturalnych	w rublach		

Zwiększenie efektywności ekonomicznej przedsięwzięć znajduje wyraz w polepszeniu następujących wskaźników jakościowych: jakości pracy łączności, jakości obsługi ludności i gospodarki narodowej, we wzroście dochodów, rozszerzeniu zakresu produkcji, zmniejszeniu pracochłonności operacji, skróceniu czasu opracowywania informacji na określonym etapie, oszczędności czasu pracy brygady lub zmiany, oszczędności materiałów, energii elektrycznej itd.

Organizacyjno-techniczne przedsięwzięcia w nowych warunkach gospodarowania włącza się do planu produkcyjno-finansowego jako samodzielny rozdział p.t. "Plan zwiększenia efektywności produkcji".

4.5. Organizacja kontroli wykonywania planów

W nowych warunkach gospodarowania zasadniczo wzrasta rola kontroli wykonania planu przedsięwzięć organizacyjno-technicznych oraz oceny osiągniętych wyników i wskaźników efektywności pracy przedsiębiorstwa - a zatem wskaźników jakości produkcji, zysku, rentowności, wzrostu wydajności pracy itp.

Kontrolę realizacji planu przez przedsiębiorstwa łączności wykonują obwodowe produkcyjno-techniczne zarządy łączności i ich wydziały planowania i finansów oraz służby gałęziowe. Co miesiąc podsumowują one wyniki wykonania planu przez podległe przedsiębiorstwa i rejonowe węzły oraz podejmują kroki w kierunku usunięcia niedociągnięć w ich pracy. W przedsiębiorstwach kontrolę tę przeprowadzają kierownicy oraz organizacje partyjne i społeczne.

Rozległą pracę w zakresie kontroli przebiegu i zapewnienia wykonania planu prowadzą ministerstwa łączności republik związkowych, Zarząd Planowania i Finansów Ministerstwa Łączności ZSRR. W oparciu o wyniki rocznej pracy resortu wydawane są zarządzenia Ministerstwa Łączności ZSRR, w których równoległe z oceną wykonania planu za ubiegły rok określa się podstawowe zadania organów i przedsiębiorstw łączności na przyszedły rok.

5. OPROCENTOWANIE ŚRODKÓW TRWAŁYCH I ŚRODKÓW OBROTOWYCH

Wprowadzenie oprocentowania środków trwałych zwiększa zainteresowanie przedsiębiorstw łączności w osiąganym zysku przewyższającym wysokość oprocentowania. Dalszy bowiem podział zysku przeznaczony jest na tworzenie funduszy bodźców ekonomicznych. Przy wprowadzeniu oprocentowania środków produkcyjnych w łączności uwzględniono specyficzne cechy tej gałęzi gospodarki narodowej.

Środki trwałe w łączności ulegają szybszemu zużyciu niż w przemyśle. Tak np. średni procent zużycia środków trwałych w 1960 r. wynosił w ZSRR w przemyśle 25%, a w gospodarce łączności - 30%.

W ogólnej strukturze funduszy produkcyjnych w gospodarce łączności środki trwałe stanowią 94%, podczas gdy w przemyśle stanowią one 73,5%. Cechą charakterystyczną struktury produkcyjnych środków trwałych jest to, że maszyny i urządzenia oraz środki transportu stanowią zaledwie 35,5%, a gmachy i instalacje - 64,5%. Tymczasem w przemyśle udział budynków i instalacji wynosi 54%, a aktywna część środków trwałych - 46%.

Nie pobiera się oprocentowania:

od produkcyjnych środków trwałych przedsiębiorstw łączności powstałych z funduszu rozwoju produkcji w ciągu 2 lat;

od kredytów bankowych do czasu całkowitego spłacenia pożyczki;

od produkcyjnych środków trwałych nowo uruchomionych przedsiębiorstw lub oddziałów w okresie opanowywania mocy produkcyjnych, który jest ustalony zgodnie z normatywami zróżnicowanymi według grup przedsiębiorstw łączności.

Należy podkreślić, że w gospodarce łączności wzrost środków wytwarzania znacznie wyprzedza wzrost produkcji, dochodów i zysku. W latach 1961-1965 przy średniorocznym wzroście produkcyjnych środków trwałych o 11,75%, produkcja zwiększyła się o 8,3%, a zysk o 1,2%.

Szybsze tempo wzrostu środków trwałych w porównaniu ze wzrostem produkcji usług spowodowane jest koniecznością tworzenia rezerw mocy produkcyjnej środków łączności oraz faktem, że rozwój sieci i wdrażanie nowej techniki w znacznym stopniu mają na celu poprawę jakości obsługi gospodarki narodowej i ludności, co nie zawsze prowadzi do odpowiedniego wzrostu dochodów w łączności.

Dysproporcja ta tłumaczy się jednak również takimi czynnikami, jak niekompleksowość budownictwa i etapowość w uruchamianiu przedsiębiorstw i urządzeń łączności, istnienie w wielu przedsiębiorstwach nie zainstalowanych urządzeń oraz ponadnormatywnych zapasów materiałów.

W wyniku tych niedociągnięć obserwuje się obniżenie efektywności wykorzystywania środków trwałych, przejawiające się w zmniejszeniu wielkości produkcji usług, dochodów i zysku osiągniętych na 1 rubel wartości zainwestowanych środków.

Tak np. efektywność środków w gospodarce łączności wynosiła w 1965 r. w porównaniu z 1960 r.: w zakresie produkcji 56,2 kop. z 1 rubla produkcyjnych środków trwałych wobec 65,9 kop. w 1960 r.; w zakresie dochodów odpowiednio 56,1 kop. wobec 70,4 kop.; w zakresie zysku odpowiednio 11,9 kop. wobec 18,9 kop.

Ekonomiści radzieccy tłumaczą ten spadek efektywności również niedostateczną reklamą usług łączności, słabym wprowadzaniem nowych form obsługi klientów, a także niedostatecznym wykorzystaniem czynnych środków łączności.

Obok oprocentowania produkcyjnych środków trwałych, jak już podawaliśmy, wprowadzono oprocentowanie środków obrotowych. Suma środków obrotowych przedsiębiorstw łączności powinna mieścić się w granicach normatywu. Przekroczenie tego normatywu i utrzymywanie ponadnormatywnych zapasów materiałów zwalnia tempo cyrkulacji środków, zwiększa koszty produkcji przedsiębiorstwa, a zatem zmniejsza jego rentowność. Środki materiałowo-zapotrzeniowe przy ich długotrwałym magazynowaniu ulegają szybkiemu zużyciu i tracą swe wartości eksploatacyjno-techniczne. Ponadnormatywne zapasy w jednych przedsiębiorstwach powodują ich brak w innych. Równocześnie niedostateczna ilość środków obrotowych w porównaniu z normatywem prowadzi do zakłócenia normalnego biegu procesu produkcyjnego, do przerw w wykonywaniu remontu środków łączności i innych prac planowych.

Dla gospodarki łączności jako jednolitej gałęzi gospodarki narodowej konieczne było ustanowienie średniej

normy oprocentowania środków trwałych i obrotowych i ustalenie na tej podstawie norm zróżnicowanych wg grup przedsiębiorstw.

W oparciu o przyjętą stopę rentowności dla gospodarki łączności (10,4% według planu na 1966 r.) ustalono średnią normę oprocentowania w wysokości 4% wartości środków trwałych i obrotowych.

Ze względu na międzygałęziowy charakter i różnice w produkcyjno-technicznej strukturze poszczególnych przedsiębiorstw oraz na niejednakowy poziom ich rentowności wprowadzono grupowe normy oprocentowania środków.

Kierowano się przy tym następującymi zasadami.-

Ministerstwo Łączności ZSRR i związkowe ministerstwa ustalały dla przedsiębiorstw normy oprocentowania środków produkcyjnych na okres 5 lat, przy czym, dla przedsiębiorstw, które przestawiano na nowy system gospodarowania w latach 1966 i 1967, ustalano je tymczasowo. Na dłuższy okres ustalili się je dopiero po przestawieniu wszystkich przedsiębiorstw łączności na nowy system gospodarowania.

Przy ustalaniu norm oprocentowania liczone się z tym, że w gospodarce łączności oprócz środków, które zwalnia się z oprocentowania zgodnie z metodycznymi wskazówkami Komisji Planowania ZSRR, zostały zwolnione również środki trwałe, odpowiadające wartości rezerw mocy tworzonych w kablowych liniach dalekosiężnych, liniach radiowych, w międzymiastowych centralach telefonicznych oraz w niektórych innych przedsiębiorstwach - na okres do chwili ich uruchomienia zgodnie z projektami i planami perspektywicznymi.

Tak na przykład przy budowie miejscowej centrali telefonicznej montowana pojemność powinna zaspokoić wzrost zapotrzebowania na telefony w przybliżeniu na okres 5 lat i z taką rezerwą pojemności układa się sieć kablową centrali. Jeżeli chodzi o urządzenia kanalizacyjne, stacje transformatorowe itp., to okres rozwoju ich wykorzystania do mocy planowanej szacuje się w przybliżeniu na 10 lat.

Przed wprowadzeniem reformy poważnym zadaniem do rozwiązania było opracowanie i ustalenie norm i terminów opanowania mocy produkcyjnych nowo budowanych przedsiębiorstw i urządzeń łączności oraz urządzeń i instalacji central uruchamianych w czynnych przedsiębiorstwach. Trzeba było również opracować normy i terminy uruchamiania rezerw mocy dla różnych typów przedsiębiorstw i urządzeń łączności.

Przed ekonomistami łączności stanęły do rozwiązania takie problemy, jak np. czy należy oprocentowywać środki trwałe, które nabyto z dochodów uzyskanych z tytułu dodatkowych usług łączności; czy należy wprowadzić oprocentowanie środków trwałych, przeznaczonych do ułatwienia pracy i poprawy warunków zdrowotnych itp.

Jedną z podstaw systemu wprowadzonego po wrześniowym Plenum KC KPZR w 1965 r. było to, że oprocentowanie środków przeprowadzają bezpośrednio przedsiębiorstwa. Dotyczy to również łączności. Nie znaczy to jednak, że każde przedsiębiorstwo łączności powinno odprowadzać należności z tytułu oprocentowania środków bezpośrednio do budżetu. Uwzględniając specyficzne cechy łączności, nie-

równomierność obciążenia, zależność dochodów przedsiębiorstw od wpływów z szerokiej rzeszy klientów, istnienie w większości przedsiębiorstw niezakończonego cyklu produkcji i konieczność dokonania podziału dochodów taryfowych - uznano za celowe, aby przedsiębiorstwa przekazywały opłaty nadrzędnej organizacji - ministerstwu lub zarządowi łączności, które z kolei odprowadzać je będą do budżetu.

6. ZYSK I RENTOWNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW ŁĄCZNOŚCI

6.1. Znaczenie zysku w nowych warunkach gospodarowania

W przedsiębiorstwach, przestawionych na nowy system gospodarowania, zysk stał się jednym z podstawowych wskaźników efektywności produkcji, zatwierdzanym przez władze nadrzędne. Przyjęty podział zysku, o którym będzie mowa dalej, zabezpiecza w równym stopniu interesy przedsiębiorstwa, jak i całej gałęzi. Wpłaty do budżetu mają obecnie trwałą podstawę w postaci oprocentowania wartości produkcyjnych środków trwałych.

Rozróżnia się dwa pojęcia zysku i rentowności: zysk ogólny (bilansowy) i zysk obliczeniowy oraz analogicznie: rentowność ogólną i obliczeniową. Każdy z tych wskaźników ma określone przeznaczenie.

Zysk ogólny lub bilansowy charakteryzuje całą sumę zysku przedsiębiorstwa łącznie z zyskiem gospodarstw pomocniczych, pozostających na rachunku przedsiębiorstwa.

Zysk obliczeniowy - to zysk bilansowy, zmniejszony o sumę wpłat z tytułu oprocentowania produkcyjnych środków trwałych, normowanych środków obrotowych oraz z tytułu odsetek od kredytu bankowego...

Rozróżnia się zysk: planowy, faktyczny i ponadplanowy, przy czym ten ostatni stanowi różnicę pomiędzy zyskiem faktycznym a planowym.

Z zysku przedsiębiorstwa odprowadza się do budżetu w pierwszej kolejności wpłaty z tytułu oprocentowania wartości produkcyjnych środków trwałych i środków obrotowych oraz odsetek od kredytu bankowego.

Część zysku przeznaczana się na tworzenie funduszu materialnego zainteresowania, funduszu przedsięwzięć socjalno-kulturalnych i funduszu rozwoju produkcji.

Z pozostałej części zysku spłaca się kredyt udzielony na inwestycje (oprócz kredytu spłacanego z funduszu rozwoju produkcji), finansuje się centralne inwestycje, przyrost własnych środków obrotowych, odpisuje się wpłaty do organizacji nadrzędnych w ramach przewidzianych w planie finansowym oraz sumy przeznaczone zgodnie z postanowieniami rządu ZSRR na tworzenie rezerw.

6.2. Dochody taryfowe i dochody własne

Wielkość zysku przedsiębiorstw łącznie zależy od wyników ich pracy w danym roku, tj. od wzrostu dochodów, wielkości produkcji usług i od obniżenia kosztów własnych.

W związku z tym, że wielkość realizacji usług i za-

kres udziału każdego poszczególnego przedsiębiorstwa w produkcyjnym procesie przekazywania informacji i zapewnienia działania urządzeń łączności z reguły nie są zgodne, powstaje konieczność podziału dochodów taryfowych pomiędzy wszystkimi przedsiębiorstwami uczestniczącymi w procesie produkcji usług. Powstała w ten sposób kategoria tak zwanych własnych dochodów przedsiębiorstwa, obejmujących dochody taryfowe powstałe z udziału.

Tryb określania własnych dochodów oparty jest na zasadzie podziału dochodów taryfowych resortu łączności pomiędzy poszczególne przedsiębiorstwa w oparciu o wielkość ich produkcji wyrażonej w rublach. Własne dochody przedsiębiorstwa traktuje się przy tym jako jego udział w ogólnej sumie dochodów taryfowych gospodarki łączności.

Konieczność obliczania własnych dochodów przez przedsiębiorstwa z zakończonym cyklem produkcji tłumaczy się również tym, że w miarę tworzenia jednolitej zautomatyzowanej sieci telekomunikacyjnej i wzrostu zakresu usług telefonii międzymiastowej zacierać się będą różnice między przedsiębiorstwami o pełnym i niepełnym cyklu produkcji. Aparaty telefoniczne miejscowej sieci telefonicznej w coraz większym stopniu będą wykorzystywane również dla międzymiastowych rozmów telefonicznych, a w przyszłości - być może - te same końcowe urządzenia będą wykorzystywane dla transmisji danych zarówno w sieci miejscowej, jak i międzymiastowej.

Dla przedsiębiorstw realizujących usługi ustala się

z reguły niezmienny na szereg lat planowy współczynnik dla określenia ich własnych dochodów na następne lata. Na przykład taryfowe dochody i wartość produkcji usług międzymiastowej centrali telefonicznej wynosiły wg planu na 1967 r. odpowiednio: 3,67 mln Rb i 2,6 mln Rb, .. planowy współczynnik dochodów własnych wynosi zatem 0,71 ($2,5 : 3,67 = 0,71$). Jeśli plan dochodów taryfowych centrali wyniesie w 1968 i 1969 r. odpowiednio 4 mln Rb i 4,5 mln Rb, to roczna suma własnych dochodów (również wg planu) w tych latach wyniesie w 1968 r. - $4 \times 0,71 = 2,84$ mln Rb, a w 1969 r. - $4,5 \times 0,71 = 3,195$ mln Rb.

Własne dochody przedsiębiorstw łączności, nie świadczących usług bezpośrednio użytkownikowi (eksploatacyjno-techniczne węzły łączności itp.) określa się na podstawie wielkości produkcji wyrażonej w rublach. Zysk wszystkich rodzajów przedsiębiorstw łączności określa się jako różnicę między ich własnymi dochodami a wydatkami eksploatacyjnymi.

Dochody własne zarządów łączności określa się jako sumę własnych dochodów podległych przedsiębiorstw łączności. Zyskiem całego zarządu będzie różnica między sumą własnych dochodów podległych przedsiębiorstw a eksploatacyjnymi wydatkami całego zarządu, włączając wydatki samego zarządu.

W podobny sposób określa się zysk resortów łączności w republikach związkowych. Ponieważ każde ministerstwo republiki związkowej rozlicza się samodzielnie z budżetem, a faktycznym źródłem środków pieniężnych ministerstw łączności są dochody taryfowe - zysk całego ministerstwa

dla potrzeb rozliczeń z budżetem określa się jako różnicę między dochodami taryfowymi a wydatkami eksploatacyjnymi całego resortu.

Równocześnie dla analizy porównawczej stopy rentowności poszczególnych ministerstw łączności i oceny ekonomicznej efektywności ich inwestycji, dochody własne ministerstw określa się jako sumę własnych dochodów podległych przedsiębiorstw i zarządów łączności i odpowiednio określa się zysk i rentowność całego resortu z uwzględnieniem scentralizowanych wydatków samego ministerstwa.

Reforma gospodarcza wniosła poważne zmiany w trybie tworzenia i wykorzystania zysku. Poprzednio przedsiębiorstwa otrzymywały dla swoich funduszy znacznie większą część z ponadplanowego zysku niż z planowego i dlatego nie były zainteresowane w planowaniu zadań wymagających wzmoczonego wysiłku związanego z podejmowaniem ryzyka. Obecnie norma odpisów z zysku planowego jest wyższa niż z zysku ponadplanowego, toteż przedsiębiorstwa, które przestawiono na nowy system gospodarowania, starają się o uzyskanie w zatwierdzonym planie większego zysku.

6.3. Rentowność

Rentowność przedsiębiorstw łączności zależy od wielu czynników, z których część wiąże się z miejscowymi warunkami i ma charakter obiektywny. Stopa rentowności podobnych przedsiębiorstw waha się w znacznych grani-

each od 5-10% do 60-70% i więcej. Z reguły im większe jest przedsiębiorstwo, tym wyższą ma stopę rentowności. Łączność ZSRR jako całość należy do rentownych gałęzi gospodarki narodowej. W 1964 r. rentowność gospodarki łączności ZSRR w stosunku do wydatków eksploatacyjnych wynosiła 27,9%, a w stosunku do wartości produkcyjnych środków trwałych i obrotowych - 12,5%. Wskutek wielu posunięć gospodarczych przeprowadzonych w ZSRR w okresie pięcioletnia 1961-1965 rentowność przedsiębiorstw łączności obniżyła się półtorakrotnie.

Do czynników, które wpłynęły na obniżenie rentowności należy: przeprowadzona w tym okresie regulacja płac pracowników łączności, wskutek czego znacznie wzrosły średnie płace łącznościowców; dokonane przewartościowanie środków trwałych i wprowadzenie nowych norm amortyzacji oraz osiągnięcie poprawy jakości pracy środków łączności. Wszystko to przyczyniło się do wzrostu wydatków eksploatacyjnych.

Jak już powiedzieliśmy, rozróżnia się rentowność ogólną i obliczeniową. Ogólna rentowność to stosunek ogólnego (bilansowego) zysku przedsiębiorstwa do średniej rocznej wartości produkcyjnych środków trwałych i normowanych środków obrotowych.

Obliczeniowa rentowność charakteryzuje stosunek zysku obliczeniowego do średniej rocznej wartości produkcyjnych środków trwałych i normowanych środków obrotowych. Dla określenia rentowności uwzględnia się wartość nie wszystkich środków produkcyjnych, a tylko tych, od których przedsiębiorstwa wnoszą odpowiednie wpłaty we właściwym czasie.

Wskaźnik rentowności obliczeniowej określa się według wzoru:

$$R = \frac{D - S}{F_o + O_c} \cdot 100\%$$

gdzie:

- D - dochody własne,
- S - koszty własnej produkcji przedsiębiorstwa,
- F_o - średnia roczna wartość produkcyjnych środków trwałych,
- O_c - średnia roczna wartość środków obrotowych.

Na wielkość wskaźnika rentowności wpływa zatem zarówno wzrost dochodów własnych, jak i obniżenie kosztów własnych produkcji, a także wykorzystanie środków trwałych i obrotowych.

Rentowność gospodarki łączności całego obwodu (województwa), a także gospodarki łączności poszczególnych republik związkowych określa się według tego samego wzoru.

Przy określaniu normatywów odpisów z zysku na tworzenie funduszy przedsiębiorstwa rentowność określa się w oparciu o bilansowy zysk przedsiębiorstwa po odliczeniu opłat z tytułu oprocentowania wartości środków produkcyjnych, wpłat do budżetu oraz odsetek od kredytu bankowego.

Przedsiębiorstwa łączności, starając się ze wszechmiar zwiększyć rentowność, dążą do obniżenia kosztów produkcji drogą zwiększenia wydajności pracy łącznościowców, lepszego wykorzystania urządzeń i sieci telekomu-

nikacyjnej, oszczędności materiałów i energii elektrycznej oraz wzrostu ilości świadczonych usług. Szczególnie duże znaczenie ma wspomniany wzrost wydajności pracy, jako że udział płac w kosztach eksploatacyjnych przedsiębiorstw łączności wynosi przeszło 50%. Toteż wiele uwagi poświęca się problemom polepszenia organizacji pracy i drogą wprowadzenia tzw. naukowej organizacji pracy, automatyzacji i mechanizacji procesów produkcyjnych itp.

7. FUNDUSZE BODZCÓW MATERIALNEGO ZAINTERESOWANIA PRZEDSIĘBIORSTW ŁĄCZNOŚCI

Jak już powiedzieliśmy, przy przejściu na nowy system gospodarowania tworzy się w przedsiębiorstwach radzieckich trzy fundusze bodźców ekonomicznych: fundusz materialnego zainteresowania, fundusz przedsięwzięć socjalno-kulturalnych i budownictwa mieszkaniowego oraz fundusz materialnego rozwoju produkcji. Poniżej omówimy sprawy związane z tworzeniem funduszu materialnego zainteresowania w przedsiębiorstwach łączności. Z tego funduszu wypłaca się bowiem pracownikom premie oraz udziela materialnej pomocy, uwzględniając przy tym stopień poniesienia przez nich odpowiedzialności za rozwój środków łączności, zwiększenie dochodów, wzrost zysku i wskaźnika rentowności.

Część funduszu, która powstaje z odpisów z zysku i której wielkość zależy od poziomu efektywności produkcji, przeznaczana jest na premie dla pracowników na kierowniczych stanowiskach, dla inżynierów i techników oraz

pracowników administracyjnych, przy czym wysokość tych premii uzależniona jest od sumy przeznaczanej na ten cel według uzgodnionej decyzji administracji i organizacji związkowej.

Odpowiednio do wielkości części funduszu materialnego zainteresowania, tworzonego z zysku, ustala się sumę wynagrodzeń wypłacanych łącznościowcom z uwzględnieniem ich nieprzerwanego stażu w danym przedsiębiorstwie i w zależności od ogólnych wyników rocznej działalności przedsiębiorstwa.

Co się tyczy robotników i pracowników, którzy bezpośrednio odpowiadają za wykonanie planu i za jakość pracy na swoim stanowisku, mogą oni otrzymywać premie niezależnie od osiągniętego zysku i zwiększenia efektywności produkcji. Premie te wypłaca się im z funduszu płac. A zatem fundusz materialnego zainteresowania składa się z części powstałej z odpisów z zysku oraz z części funduszu płac, przeznaczonej na premie dla pracowników.

W nowym systemie gospodarowania ustalono następujące wskaźniki, określające rozmiary funduszy i bodźców materialnych: planowy wzrost dochodów taryfowych (w % wzrostu w stosunku do wykonania planu za ubiegły rok) i planowy poziom rentowności, obliczanej jako stosunek zysku do średniej rocznej wartości produkcyjnych środków trwałych i środków obrotowych. Właśnie w taki sposób tworzone fundusze w pierwszych przedsiębiorstwach, przedstawianych jeszcze w 1966 r. na nowe formy gospodarowania z wyjątkiem Wileńskiego Urzędu Telegraficznego, który posiadał nadwyżkę dochodów własnych nad dochodami taryfowymi.

Wielkość odpisów na fundusze bodźców materialnego zainteresowania ustala się w powiązaniu ze wskaźnikami jakości pracy przedsiębiorstwa. Dlatego też z sumy zysku, przeznaczonej na tworzenie tych funduszków, odlicza się sumy kar za niedociągnięcia w zakresie jakości pracy.

W oparciu o wymienione wskaźniki przeprowadza się odpowiednie odpisy zgodnie z normatywami, ustalonymi oddzielnie za każdy procent wzrostu dochodów taryfowych (lub zysku) i za każdy procent poziomu rentowności.

Wobec tego, że fundusze te przeznaczone są na wynagradzanie pracowników - rozmiary odpisów na ten cel wiąże się z sumą funduszu płac. Osiąga się to przez ustalenie normatywu odpisów na fundusze bodźców materialnych w procentach funduszu płac.

Tak na przykład w Miejskim Węźle Łączności w Jalcie normatywy odpisów na fundusz bodźców materialnego zainteresowania za każdy procent planowego wzrostu dochodów taryfowych ustalono w wysokości 0,533% funduszu płac i za każdy procent planowego poziomu rentowności - w wysokości 0,431 proc. funduszu płac pracowników węzła.

Przy planowym wzroście dochodów taryfowych o 7% i planowej stopie rentowności 13%, węzeł ten dokonał odpisów z zysku na fundusz materialnego zainteresowania w rozmiarach 9,33% funduszu płac.

Dla zachęcenia pracowników przedsiębiorstw do podejmowania mobilizujących zadań ustalono, że odpisy na fundusze bodźców za każdy procent planowego wzrostu dochodów taryfowych (lub zysku) oraz za każdy procent planowej stopy rentowności przeprowadza się w pełnych roz-

miarach ustalonych normatywów, a za każdy procent przekroczenia planu według obniżonych, wynoszących 60-70% ustalonych normatywów.

Obniżony normatyw odpisów z ponadplanowego zysku na fundusz bodźców materialnych ma stworzyć zachętę do "napiętego" planowania.

Należy jednak zaznaczyć, że w sprawie tej istnieją różnice zdań wśród ekonomistów radzieckich. Tak np. na ogólnozwiązkowej naradzie w Moskwie w dniach 14-17 maja 1968 r. zwrócono uwagę na podejmowane próby planowania "na wyrost", w związku z czym przewiduje się obniżenie normatywu także w przypadku niewykonania zadań planowych. Jeśli niektórzy dyskutanci proponowali dalsze obniżenie normatywu za wyniki ponadplanowe (do 50%), to inni wskazywali, że w toku realizacji nawet napiętych zadań załogi pracownicze mogą wykrywać dodatkowe, nie znane poprzednio rezerwy. Obniżony normatyw odpisów w danym przypadku oznacza właściwie karanie ich za twórczą inicjatywę. Toteż wysunięto postulat, aby dodatkowe zobowiązania pracowników, podejmowane np. w ramach współzawodnictwa socjalistycznego, włączano do planu i stymulowano odpisami na fundusz materialnego zainteresowania na podstawie pełnych, a nie obniżonych normatywów.

Wróćmy jednak do praktycznych zadań w zakresie łączności. W razie niewykonania planu dochodów taryfowych i zysku fundusze bodźców materialnych ulegają zmniejszeniu co najmniej o 3% za każdy procent niewykonania planu. Jednakże minimalne rozmiary odpisów nie mogą być niższe od 40% ustalonych wg planu funduszków.

A zatem niewykonanie planu w zakresie decydujących wskaźników nie likwiduje funduszków materialnego zainteresowania. Przedsiębiorstwa nawet wówczas mogą wynagradzać te oddziały i odcinki oraz poszczególnych pracowników, którzy wykonują swe planowe zadania i zapewniają polepszenie jakości pracy.

Jak wykazało doświadczenie pierwszych przedsiębiorstw łączności, które przestawiono na nowe formy gospodarowania w połowie 1966 r., istnieje możliwość wielokrotnego zwiększenia sumy premii i nagród dla wszystkich kategorii pracowników. W porównaniu z 1965 r. zwiększono ogólną sumę premii i nagród za całoroczne wyniki w Kujbyszewskiej Centrali Telefonicznej 2,8 raza, w Wileńskim Urzędzie Telegraficznym - 1,4 raza, Frunzeńskiej Centrali Telegraficzno-Telefonicznej - 1,45 raza, Kalinińskim Urzędzie Pocztaowo-Telefonicznym - 1,76 raza, w Miejskim Węźle w Jałcie - 3,2 raza, w Centralnym Telegrafii ZSRR - 1,36 raza.

Wzrósł również udział premii i nagród w płacach pracowników produkcyjnych, inżynierów i techników wymienionych przedsiębiorstw. Premie te i nagrody po przedstawieniu przedsiębiorstw na nowy system gospodarowania stanowią od 10 do 18% zarobków zatrudnionych pracowników. Dodajmy, że we wszystkich omawianych przedsiębiorstwach wydzielono z osiągniętego dodatkowego zysku środki na wynagrodzenie pracowników za wyniki całorocznej pracy przedsiębiorstw.

Minister Łączności ZSRR N.D. Psurcew na posiedzeniu Kolegium MŁ ZSRR na początku bieżącego roku przytoczył

kilka przykładów wzrostu zarobków pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwach przedstawionych na nowy system gospodarowania. W Moskiewskiej Centrali Międzydzielnicowej, w której zastosowano reformę począwszy od kwietnia 1967r. średnia miesięczna premia pracowników zwiększyła się prawie o 59 proc., pracowników inżynierjno-technicznych - o 54 proc. Ponadto za wyniki rocznej pracy wypłacono pracownikom produkcyjnym wynagrodzenie w postaci premii w wysokości 20 Rb każdemu, pracownikom inżynierjno-technicznym po 40 Rb. W Moskiewskiej Sieci Radiofonii Przewodowej średni zarobek miesięczny pracowników zwiększył się z 97 do 113 Rb, czyli przeszło o 16%, pracowników inżynierjno-technicznych i pracowników administracyjno-biurowych ze 126 do 131 Rb, przy wzroście wydajności na jednego pracownika średnio o 17,6%. Wynagrodzenie wypłacone za roczne wyniki wynosiło średnio 50 rubli.

8. NOWY SYSTEM GOSPODAROWANIA

W PRODUKCYJNO-TECHNICZNYCH ZARZĄDACH ŁĄCZNOŚCI (PTZŁ)

W resorcie łączności ZSRR rozwija działalność około 5 tys. przedsiębiorstw. Praktyka wykazała, że nie można przedstawiać równocześnie wszystkich przedsiębiorstw na nowy system gospodarowania i dlatego przystąpiono do wprowadzenia reformy w produkcyjno-technicznych zarządach łączności, skupiających zespół przedsiębiorstw jednego obwodu (województwa). Jest to o tyle ułatwione, że zarządy te w poważnym stopniu wykonują funkcje związane

z realizacją jednolitej technicznej polityki w zakresie rozwoju i doskonalenia środków łączności obwodu (kraju, autonomicznej socjalistycznej republiki radzieckiej). Gospodarka łączności w poszczególnych obwodach rozwija się jako jednolity organizm, w którym działalność przedsiębiorstw podporządkowana jest ogólnemu systemowi organizacji procesów przekazywania różnych informacji. Uwzględnia się przy tym fakt, że samodzielnymi przedsiębiorstwami są nie tylko zarządy, ale i podległe im przedsiębiorstwa, które również przedstawiane są na nowe formy gospodarowania.

Przy przedstawianiu zarządów łączności na nowy tryb gospodarowania znacznie zmniejszono liczbę zatwierdzanych dla nich wskaźników. A zatem ministerstwa zatwierdzają dla zarządów wskaźniki dotyczące:

rozwoju sieci - przyrost abonentów telefonicznych w miastach i na wsi, przyrost głośników w radiowęzłach;

produkcji i dochodów: wielkość produkcji wyrażona w rublach, dochody taryfowe i własne;

pracy - ogólny fundusz płac;

finansów - ogólna suma zysku bilansowego, ogólna i obliczeniowa rentowność, wpłaty do ministerstwa łączności, dotacje z ministerstwa.

Ponadto zatwierdza się szereg wskaźników dotyczących nakładów na budownictwo inwestycyjne i wprowadzanie nowej techniki.

W zarządzie pracującym w nowych warunkach tworzy się

z odpisów z zysku fundusze bodźców ekonomicznych: materialnego zainteresowania, socjalno-kulturalnych przedsięwzięć i budownictwa mieszkaniowego oraz rozwoju produkcji. Źródłem tworzenia funduszy są: przyrost dochodów taryfowych, przewidziany w planie danego roku w porównaniu z poprzednim rokiem i planowy wskaźnik rocznej rentowności obliczeniowej.

Fundusze bodźców podobnie jak i oprocentowanie wartości środków trwałych i obrotowych określa się na podstawie zatwierdzanych przez ministerstwo normatywów. Przy oprocentowaniu środków uwzględnia się wartość środków trwałych i obrotowych, znajdujących się w przedsiębiorstwach i bezpośrednio w zarządzie łączności.

Z osiągniętego zysku bilansowego zarząd odprowadza wpłaty z tytułu oprocentowania wartości produkcyjnych środków trwałych i normowanych środków obrotowych i spłaca odsetki z tytułu kredytu bankowego. Następnie część zysku przeznaczana jest na tworzenie funduszy bodźców ekonomicznych. Z pozostałej części zysku zarząd finansuje scentralizowane inwestycje, przyrost własnych środków obrotowych i pokrywa inne przewidziane w planie wydatki.

Różnicę między ogólną sumą zysku a wymienionymi opłatami i wydatkami, nazywaną pozostałością zysku, zarządy przekazują ministerstwu łączności.

Z ministerstwem łączności dokonywane są następujące rozliczenia: zarządy wnoszą do ministerstwa sumę nadwyżki dochodów taryfowych nad własnymi dochodami lub - jeśli własne dochody zarządu są wyższe od taryfowych, otrzymują dotację od ministerstwa w wysokości tej nadwyż-

ki; odprowadzają wpłaty z tytułu oprocentowania środków oraz przekazują ostateczne saldo zysku.

We wszystkich sprawach działalności gospodarczej jednostek organizacyjnych łączności ministerstwa łączności traktują zarząd jako jednolite przedsiębiorstwo produkcyjne. Przedsiębiorstwa wchodzące w skład zarządu i pozostające na rozrachunku gospodarczym zachowują swoją samodzielność gospodarczą i operatywną i - jak już podawaliśmy - przedstawiane są również na nowy system gospodarowania. W związku z tym wyłoniła się konieczność uregulowania stosunków wzajemnych między poszczególnymi przedsiębiorstwami a ich zarządem. Dotyczy to zwłaszcza tworzenia i wykorzystywania funduszy bodźców ekonomicznych...

Tak więc ustalono, że każde podległe przedsiębiorstwo samodzielnie oblicza fundusze bodźców według normatywów zatwierdzanych przez zarząd. Wskaźniki decydujące o tworzeniu funduszy ustalane są dla poszczególnych przedsiębiorstw z uwzględnieniem specyfiki ich działalności. Dla wydzielonych międzymiastowych central telefonicznych, miejskich central telefonicznych, miejskich i rejonowych węzłów łączności (które nie przekazały środków telekomunikacyjnych i radiofonicznych eksploatacyjno-technicznych węzłów łączności) oraz urzędów telefoniczno-telegraficznych i pocztowo-telegraficznych normatywy ustala się wg tych samych dwóch wskaźników co dla całego zarządu.

Wskaźnikami dla tworzenia funduszy w dzielnicowych urzędach są: planowy wzrost dochodów taryfowych w pro-

centach do wykonania planu wg sprawozdania za rok ubiegły i planowa stopa rentowności, obliczona jako stosunek zysku nie do wartości produkcyjnych środków trwałych i środków obrotowych, a do wydatków eksploatacyjnych (ze względu na nieznaczną wielkość środków trwałych w urządzeniach pt.).-

W przedsiębiorstwach łączności, które nie posiadają dochodów taryfowych lub których dochody są nieduże (pocztowe urzędy przewozowe, telegrafy) wskaźnikami decydującymi o tworzeniu funduszków są: planowy wzrost zysku bilansowego (w procentach w porównaniu z wynikami ze sprawozdania za rok ubiegły) i planowa stopa obliczeniowa rentowności, ustalana jako stosunek zysku do środków produkcyjnych.

Dla eksploatacyjno-technicznych węzłów łączności (ETWŁ) przewidziano jeden tylko wskaźnik tworzenia funduszków: planową stopę obliczeniowej rentowności, ustaloną jako stosunek do wartości środków produkcyjnych.

Nieco inny wskaźnik ustalono dla rejonowych węzłów łączności, które przekazały środki telekomunikacji i radiofonizacji do ETWŁ. Normatyw dla tworzenia funduszków materialnego zainteresowania tych przedsiębiorstw ustala się w procentach od sumy zysku obliczeniowego (zysk bilansowy - po odliczeniu wpłat z tytułu oprocentowania środków trwałych i środków obrotowych oraz z tytułu odsetek za kredyt bankowy). Jak widać, w ETWŁ oraz w rejonowych węzłach łączności, które przekazały środki telekomunikacji i radiofonizacji do ETWŁ, oblicza się fundusze bodźców ekonomicznych wg jednego tylko wskaźnika.

Nieco inaczej przedstawia się sprawa tworzenia funduszu rozwoju. Wychodząc z założenia celowości scentralizowania tego funduszu, tworzy się go w ramach całego zarządu i w planowym trybie wykorzystuje na potrzeby rozwoju środków łączności poszczególnych przedsiębiorstw w całej gospodarce obwodu.

Ponieważ zarząd jako całość i każde podległe mu przedsiębiorstwo samodzielnie określają fundusze, a rozliczenia z ministerstwem łączności przeprowadza się wg wskaźników obliczonych dla całego zarządu, konieczne było zapewnienie zgodności między wielkością bodźców obliczonych dla całego zarządu a sumą tych funduszy dla poszczególnych przedsiębiorstw.

Sprawa jest dość skomplikowana. W procesie wykonywania planu faktyczne wskaźniki wzrostu dochodów taryfowych i stopy rentowności w zarządzie jako całości oraz w poszczególnych przedsiębiorstwach będą się różniły między sobą. Tak np. wykonanie planu dochodów taryfowych w całym zarządzie wynosi 101%, a w poszczególnych przedsiębiorstwach - 102%, 103,5%, 98% itd. W tych warunkach faktyczna wielkość funduszu obliczonego dla całego zarządu (wg jednolitych normatywów) nie będzie zgodna z sumą funduszy podległych przedsiębiorstw, obliczonych wg zróżnicowanych normatywów. Dla zapewnienia zgodności tych sum ustala się różne współczynniki zmniejszenia (wzgl. zwiększenia) normatywów przy przekroczeniu lub niewykonaniu planu.

Tak na przykład za każdy procent niewykonania planu dochodów taryfowych w całym zarządzie wielkość dodatko-

wych odpisów na fundusz bodźców zainteresowania materialnego wg tego wskaźnika oblicza się w wysokości 0,7 (70%) planowego normatywu, a dla poszczególnych przedsiębiorstw podległych współczynnik ten ustala się w nieco niższej wysokości np. 0,5. Dzięki temu oraz dzięki rezerwowej części funduszu zainteresowania materialnego zapewnia się zgodność między faktyczną sumą funduszu obliczanego dla całego zarządu a faktyczną sumą funduszy obliczonych w podległych przedsiębiorstwach.

Ponieważ normatywy dla tworzenia funduszy zainteresowania materialnego dla całego zarządu łączności zatwierdzone są jako stałe na kilka lat, zezwolono zarządom w drodze wyjątku na korygowanie normatywów poszczególnych przedsiębiorstw w celu zapewnienia wyrównania wielkości funduszy, obliczanych w całym zarządzie i w podległych przedsiębiorstwach.

Jak pisał minister łączności ZSRR N.D. Psurcew, w 1967 r. na nowe warunki gospodarowania przedstawiono 12 obwodowych produkcyjno-technicznych zarządów łączności wraz z wszystkimi podległymi przedsiębiorstwami. Łącznie na początku 1968 r. reformą objęto ponad 650 przedsiębiorstw łączności, zatrudniających 177 tys. ludzi. Wyniki pracy tych przedsiębiorstw wskazują, że nowy system przyczynia się do podniesienia efektywności produkcji i poprawy obsługi ludności i gospodarki narodowej.

Wszystkie przedstawione na nowy system gospodarowania zarządy łączności pomyślnie wykonały zwiększony plan produkcji, a 11 zarządów - plan dochodów. Zarządy te

znacznie zwiększyły wpłaty do budżetu oraz fundusze bodźców ekonomicznych.

W porównaniu z odpowiednim okresem 1966 r. fundusz materialnego zainteresowania w tych zarządach zwiększył się półtora raza, o tyle też zwiększył się fundusz rozwoju produkcji, a fundusz przedsięwzięć socjalno-kulturalnych i budownictwa mieszkaniowego wzrósł nawet dwukrotnie. Zwiększenie funduszu materialnego zainteresowania pozwoliło podnieść przeciętny zarobek miesięczny łącznościowców o 20%.

9. PIERWSZE DOŚWIADCZENIA I EKSPERYMENTY

Wprowadzenie reformy poprzedziła w Ministerstwie Łączności ZSRR szeroko zakrojona działalność przygotowawcza. Sprawa była skomplikowana, należało bowiem stworzyć system planowania i bodźców ekonomicznych, uwzględniający specyficzne cechy gospodarki łączności. Prace te wykonane zostały wspólnie przez Ministerstwo Łączności ZSRR, Centralny Instytut Naukowo-Badawczy Łączności i ministerstwa łączności republik związkowych. Uwzględniając specyfikę gałęziową, zwolniono przedsiębiorstwa łączności z oprocentowania wartości środków trwałych o przeznaczeniu ogólnopaństwowym.

Wysokość oprocentowania wartości środków - jak widzieliśmy - ustalono poniżej przeciętnej normy przyjętej w przemyśle, a to ze względu na fakt, że w gospodarce łączności ulegają one szybszemu zużyciu.

Z dniem 1 lipca 1966 r. na nowy system planowania i

bodźców ekonomicznych przedstawiono pierwsze przedsiębiorstwa eksploatacyjne. Były to kilkakrotnie przez nas wspomniane: Centralny Urząd Telegraficzny ZSRR, Wileński Urząd Telegraficzny, Międzyzmiastowa Centrala Telefoniczna w Kujbyszewie, Urząd Pocztowo-Telefoniczny w Kaliningradzie, Fruzeński Urząd Telefoniczno-Telegraficzny oraz Miejski Węzeł Łączności w Jałcie.

Jednym z decydujących warunków przejścia na ten system było osiągnięcie przez zainteresowane przedsiębiorstwa określonego poziomu rentowności, gwarantującego doprowadzenie do budżetu należności z tytułu oprocentowania środków produkcyjnych i pozwalającego stworzyć odpowiednie fundusze bodźców ekonomicznych.

Do Ministerstwa Łączności ZSRR wpłynęło wiele wniosków od zainteresowanych przedsiębiorstw o przedstawienie na nowy system gospodarowania. Jednakże po przeprowadzeniu dokładnej analizy tych wniosków, postanowiono dokonać eksperymentu tylko z 6 wymienionymi wyżej przedsiębiorstwami, ponieważ tylko one odpowiadały stawianym wymaganiom.

Przedsiębiorstwa te podjęły odpowiednie przedsięwzięcia organizacyjno-techniczne, które pozwoliły im - pomimo dużego napięcia planu - na zaciągnięcie zobowiązań w zakresie zwiększenia w II półroczu 1966 r. zadań produkcyjnych o 349,3 tys. rubli, a wpływów taryfowych - o 392,3 tys. rubli.

Pierwsze doświadczenia wykazały, że nowy system gospodarowania jest korzystny zarówno dla państwa, jak i dla załóg pracowniczych. Otworzył on szerokie perspekty-

wy dla gospodarczej inicjatywy zakładów pracy, osiągnięcia większych wyników przy mniejszych nakładach i dla podniesienia stopnia zainteresowania każdego pracownika we wzrości efektywności produkcji.

W II półroczu 1966 r. zamiast 392,3 tys. rubli wpływów taryfowych przedsiębiorstwa przestawione na nowy system gospodarowania uzyskały 806 tys. rubli. Zwiększony o 375 tys. rubli plan zysku wykonany został z nadwyżką 344 tys. rubli, co osiągnięto zarówno dzięki wzrostowi dochodów, jak i w wyniku obniżenia kosztów własnych usług łączności.

Wszystko to umożliwiło przeznaczenie znacznie większej sumy środków na fundusz bodźców ekonomicznych i rozwoju produkcji niż planowano. Tak więc na fundusz materialnego zainteresowania zamiast planowanych 433,7 tys. rubli przeznaczono 511,2 tys., na fundusz przedsięwzięć socjalno--kulturalnych i budownictwa mieszkaniowego zamiast 83 tys. przeznaczono 98,4 tys. Rb, wreszcie na fundusz rozwoju produkcji zamiast planowanych 45 tys. rubli przeznaczono 61,5 tys. rubli.

W ten sposób rozpoczął się proces przestawienia gospodarki łączności ZSRR na nowy system planowania i bodźców ekonomicznych. Terminy przestawienia uzależnione zostały od decyzji kierowników i załóg przedsiębiorstw łączności, od ich twórczych wysiłków i inicjatywy w kierunku najefektywniejszego wykorzystania istniejącego sprzętu i rezerw wewnętrznych.

Należy jednak podkreślić, że nie wszystkie przedsiębiorstwa łączności mają jednakowe warunki dla zapewnie-

nia wzrostu wpływów taryfowych, zysku i rentowności.

Jeśli np. urzędy pocztowe i telegraficzne oraz między-
działowe centrale telefoniczne mogą bez poważnych nakładów znacznie zwiększyć wielkość świadczonych usług, to możliwości miejskich central telefonicznych są ograniczone pojemnością central, a ich zwiększenie wymaga dużych nakładów inwestycyjnych i materiałów deficytowych, przede wszystkim kabla. Mają one wprawdzie - począwszy od 1963 roku - prawo korzystania z długoterminowego kredytu Banku Państwa w celu rozszerzenia pojemności central i sieci, ze względu jednak na niedostateczną produkcję kabla nie zawsze mogą praktycznie zwiększyć liczbę abonentów i uzyskać większe wpływy.

Inna trudność wynika ze sposobu obliczania wskaźnika rentowności. Tak np. w wyniku rozszerzenia pojemności central i sieci zwiększa się znacznie wartość produkcyjnych środków trwałych. Ponieważ jednak do czasu spłacenia uzyskanego na ten cel kredytu Banku Państwa środki te nie podlegają oprocentowaniu na rzecz budżetu, a ich wartość nie obniża rentowności obliczeniowej przedsiębiorstwa, z chwilą spłacenia kredytu rentowność ta gwałtownie spada.

W związku z tym radzieccy ekonomiści łączności wyrażają pogląd, że w przypadku, gdy pojemności central i sieci zostały zwiększone nie ze środków państwowego planu nakładów inwestycyjnych, lecz z kredytu, nie powinno się pobierać opłat z tytułu oprocentowania tych środków również po zakończeniu rozliczeń z Bankiem Państwa.

Pewne trudności powstały również z odpisami amortyza-

cyjnymi przeznaczonymi na remonty kapitalne. Jak wiadomo, stanowią one celowy fundusz przedsiębiorstwa, który może być wydatkowany zarówno na remonty kapitalne, jak i na modernizację środków trwałych, a w poszczególnych przypadkach również na nabycie nowych urządzeń. Tymczasem Bank Państwa ZSRR w dalszym ciągu prowadzi kontrolę wydatkowania odpisów amortyzacyjnych przeznaczonych na remonty kapitalne i żąda zaliczania ich na specjalne konto w Banku Państwa. W związku z tym Ministerstwo Łączności ZSRR postuluje likwidację prowadzonych przez Bank specjalnych kont remontów kapitalnych.

Duże trudności nasuwa problem nierentownych przedsiębiorstw i zarządów łączności, szczególnie na Dalekiej Północy. Tłumaczy się to przede wszystkim wysokimi w porównaniu z innymi przedsiębiorstwami kosztami robocizny, przewozów poczty i materiałów, przy równoczesnym pobieraniu tych samych jednolitych stawek taryfowych za świadczone usługi, nie pokrywających wydatków ponoszonych przez te przedsiębiorstwa. Przykładowo ustalone jeszcze w 1939 r. stawki taryfowe za ekspedycję i doręczenie prenumeratom gazet i czasopism nie pokrywają nawet trzeciej części kosztów z tym związanych.

W związku z tym wysuwany jest postulat skorygowania taryf, co umożliwiłoby wprowadzenie prawidłowych różniczeń za świadczone usługi między organami łączności a przedsiębiorstwami i organizacjami innych gałęzi gospodarki narodowej oraz stworzenie niezbędnych warunków dla przedstawienia nierentownych obecnie przedsiębiorstw i

zarządów łączności na nowy system planowania i bodźców ekonomicznych.

W 1967 r. - jak już podawaliśmy - przedstawiono na nowy system gospodarowania 12 obwodowych produkcyjno-technicznych zarządów łączności. W 1968 r. zaplanowano przedstawienie na nowy system dalszych 30 obwodowych zarządów oraz gospodarki ministerstw łączności siedmiu republik związkowych wraz z podległymi im przedsiębiorstwami. Proces przedstawiania na nowy system gospodarowania w całej dziedzinie łączności ma być zakończony w 1969 r.

10. ZAKOŃCZENIE

Wprowadzana w łączności ZSRR reforma gospodarcza stanowi integralną część ogólnozwiązkowej reformy, obejmującej udoskonalenie systemu planowania produkcji i stosowanie bodźców ekonomicznych. W wyniku reformy podniesiono rolę planów perspektywicznych, opracowywanych przez przedsiębiorstwa na podstawie wytycznych władz nadrzędnych oraz ograniczono liczbę wskaźników dyrektywnych, których nadmiar poprzednio krępował inicjatywę przedsiębiorstwa.

Przeprowadzana reforma umożliwi rozwiązać problemów optymalizacji planu, przy czym prace w tym kierunku prowadzone są na szczeblu całej gospodarki narodowej i poszczególnych gałęzi oraz przedsiębiorstw. Jak podaje prasa radziecka na 1970 r. opracowano w ZSRR roboczy wariant bilansu przepływów międzygałęziowych, który ma zapewnić zbilansowanie planu gospodarki narodowej z zachowaniem optymalnych proporcji.

Szczególny nacisk położono na wartość zrealizowanej produkcji i poprawę jej jakości, wzmocniono samodzielność przedsiębiorstw, zwiększono rolę zysku, który stał się źródłem tworzenia funduszy materialnego zainteresowania pracowników przedsiębiorstw oraz funduszy rozwoju produkcji, dużą wagę przywiązuje się do wzrostu rentowności, wprowadzono równocześnie oprocentowanie środków trwałych i obrotowych. Cechą zasadniczą ostatniej reformy jest jej kompleksowość i dążenie do stworzenia konsekwentnego systemu kierowania gospodarką narodową.

Proces przestawiania przedsiębiorstw ZSRR na nowy system gospodarowania trwa dalej i ma być zakończony w 1969 r.

Rozciągnięcie reformy gospodarczej na łączność było logiczną koniecznością, wynikającą z głębokiej i wielostronnej więzi między tą dziedziną a całą gospodarką narodową.

Z drugiej strony specyficzne cechy łączności sprawiły, że nie mogło być mowy o mechanicznym przeniesieniu reformy gospodarczej opracowanej dla przemysłu na teren łączności. Dlatego proces wprowadzania reformy w łączności poprzedził okres dwuletnich prób i eksperymentów, który wykazał użyteczność nowych zasad gospodarowania również w tej gałęzi gospodarki narodowej. Jednakże nie wszystko zostało już zapięte na ostatni guzik. Prowadzone są dalsze studia i badania.

Problemy te są szeroko dyskutowane na posiedzeniach Kolegium Ministerstwa Łączności i na terenowych naradach

ekonomistów. Mówi się o potrzebie stworzenia nowych form wzajemnych powiązań między branżowymi władzami nadrzędnymi a podległymi im przedsiębiorstwami, o konieczności uściślenia wzajemnych praw i obowiązków oraz zwiększenia ich odpowiedzialności za pomyślne wdrażanie reformy gospodarczej i za dalsze usprawnienie obsługi klientów.

Zastępca Ministra Łączności ZSRR K. Siergiejczuk przestrzegał jednak przed mechanicznym przenoszeniem do gospodarki łączności tego wszystkiego, co zaleca się dla przemysłu. Specyficzne cechy łączności polegają przede wszystkim na tym, że będąc niezbędnym warunkiem społecznego procesu produkcyjnego nie tworzy ona nowych wartości materialnych, a jedynie sprzyja temu procesowi przez zapewnienie terminowego przekazywania niezbędnych informacji. Dlatego też przy rozwiązywaniu problemów rozwoju środków łączności i organizacji procesu produkcji usług zachodzi konieczność uwzględnienia takiego czynnika, jak nierównomierność obciążenia (w ciągu doby, tygodnia, miesiąca, roku), co z kolei narzuca potrzebę zapewnienia odpowiednich rezerw urządzeń i siły roboczej.

Większość przedsiębiorstw łączności ma niezakończony cykl produkcji. Przekazywanie informacji z reguły wymaga udziału w procesie technologicznym nie jednego przedsiębiorstwa, lecz kilku, przy czym opłatę za usługę pobiera z reguły jedno przedsiębiorstwo. W tych warunkach - jak to widzieliśmy - dochody trzeba rozdzielić między wszystkie jednostki uczestniczące w przekazywaniu informacji.

W resorcie łączności przeprowadzono intensywne prace

przygotowawcze, które zakończyły się widocznie pomyślnymi wynikami, skoro Międzyresortowa Komisja zatwierdziła wytyczne dotyczące wprowadzenia reformy w całej gospodarce łączności.

Pierwsze doświadczenia wykazały duże możliwości uruchomienia rezerw przez polepszenie organizacji pracy, doskonalenie procesów produkcyjnych, realizację kompleksowej mechanizacji i automatyzacji, w drodze rozszerzenia zakresu usług łączności, przyspieszenia terminów oddawania do użytku obiektów inwestycyjnych i szybszego opanowania nowych mocy produkcyjnych.

Reforma gospodarcza przez stworzenie funduszków materialnego zainteresowania przedsiębiorstw łączności i zatrudnionych w nich pracowników wyzwoliła ich energię twórczą, przyczyniając się do usprawnienia pracy wszystkich działów łączności.

Dziś jeszcze za wcześnie na podsumowanie efektów ekonomicznych wprowadzenia reformy. Proces przestawiania przedsiębiorstw i zarządów łączności na nowe formy gospodarowania trwa i dopiero w 1969 r. zostanie zakończony. Jedno jest w każdym razie pewno: nowy system planowania i budżetów ekonomicznych w łączności po przezwyciężeniu początkowych trudności przyczyni się do podniesienia rentowności przedsiębiorstw, do pełniejszego wykorzystania urządzeń i inwestycji oraz polepszenia jakości usług świadczonych gospodarce narodowej i ludności.

WYKAZ LITERATURY

1. Duszyzna O.M.: Pokazateli i metody analiza ekonomической efektywnosti raboty predprijatii swiazi (Wiestnik Swiazi) 1967, nr 12, s. 29-30.
2. Gołomb G.: Swiazisty wiedut poisk. Ekonomическая Gazieta. 1967, nr 20.
3. Koniuchowa W.M.: Ekonomическая reforma w choziazjstwie swiazi. Wiestnik Swiazi 1966, nr 1, s. 1-2.
4. Koniuchowa W.M.: Nowaja sistiema choziazstwowanija dla proizvodstwiennno-tiechnicznych uprawlenij swiazi. Wiestnik Swiazi 1967, nr 11, s. 30-32.
5. Lucenko W.G., Bagrowa W.S.: Proizvodstwiennno-tiechnическое uprawlenie swiazi w nowych usłowach. Wiestnik Swiazi 1968, nr 6, s. 1-3, 1968 nr 7, s. 27-30.
6. Podgorodiecki I.A. i inni: Ekonomika Swiazi, Moskwa 1967. Swiaź.
7. Rubina P.M.: Pribyl i rentabielnost'. Wiestnik Swiazi 1966. nr 8, s. 3-5.
8. Spasska K.S.: Fondy materialnogo stimulirowanija na predprijatiach swiazi. Wiestnik Swiazi 1966. nr 8, s. 7-8.
9. Srapionow O.S.: Opriedielenije sobstwiennych dochodow i pribyli priedprijatii, uprawlenij i ministerstw swiazi. Wiestnik Swiazi 1966, nr 8, s. 13-14.

10. Jeżegodnik Bolszoi Sowietskoj Encykłopedii. 1966 r. ss. 24.
11. Kalendar Chożiajstwiennika 1968. Moskwa 1967. "Ekonomika".
12. Reformy gospodarcze w krajach socjalistycznych. Wybór tekstów. Warszawa 1967 r, PWE, s. 43-135.

131.61